

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИНЕ КАРАШТУУ
ЖУСУП АБДРАХМАНОВ атындагы МАМЛЕКЕТТИК БАШКАРУУ
АКАДЕМИЯСЫ**

**КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ БОРБОРУ
ОРТО КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОГРАММАСЫ**

«МАКУДАТТЫЛДЫ»

Кызыл директору

Э.и.к., доцент Исламова Р.У.

(кол тамгасы)

«29» 2025 ж.

«БЕКТЕМИН»

Окуу иштери жана өнүктүрүү

боюнча проректор

Э.и.д., профессор Абдиева А.И.

(кол тамгасы)

«29» 2025 ж.

**МАМЛЕКЕТТИК ДИСЦИПЛИНАЛАР АРАЛЫК
КОМПЛЕКСТИК СЫНАКТЫН
ПРОГРАММАСЫ**

БАГЫТЫ: 080501 «Менеджмент» (тармактар боюнча)

АДИСТИГИ: Менеджер

дисциплиналар:

**«КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА АДАБИЯТЫ»,
«КЫРГЫЗСТАНДЫН ТАРЫХЫ»
«КЫРГЫЗСТАНДЫН ГЕОГРАФИЯСЫ»**

Орто кесиптик билим берүү программасынын
жетекчиси Э.и.к. Осмонбетова В.К.

Окуу-методикалык советтин отурумунда бекитүү
сунушталган.

Протокол № 2 2025 ж. 29.01

Бишкек 2025

«КЫРГЫЗ ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ» ДИСЦИПЛИНА БОЮНЧА ПРОГРАММАСЫ

Кыргыз тили жана адабияты дисциплинасы боюнча мамлекеттик сынактын максаты жана милдеттери:

Кыргыз тили жана адабияты дисциплинасы Мамлекеттик башкаруу академиясынын окуу планындагы негизги сабактардын катарында окутулат. Азыркы мезгилде мамлекеттик тилге жана кыргыз адабиятына болгон талаптар өзгөрүп, кыргыз тилине болгон мамиле башка жогорку деңгээлге чыкты. Кыргыз Республикасынын Президентинин 2013-жылдын № 155 Кыргыз Республикасында “Мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүү” боюнча иш-чаралар жөнүндө жарлыгы менен “Тил саясатын өнүктүрүүнүн биринчи кезектеги иш-чаралары жана артыкчылыктары” аныкталган. Буга байланыштуу кыргыз тилди жана кыргыз адабиятты билүү жана баалоонун эл аралык шкаласы түзүлүп, төмөнкү деңгээлдерди камтыйт: А – элементардык билүү (А1 – жан багуу деңгээли, 2-чекке чейинки деңгээл), В – канааттанаарлык билүү (В1-чектик деңгээл, В2 –чектик өркүндөтүлгөн деңгээл), С-эркин билүү (С1 кесипкөй билүү деңгээли, С2-мыкты билүү деңгээли). Ошондуктан, бул жумушчу прогаммада берилген материалдар өздөштүрүлүп, жаңыланып, студенттердин өз алдынча ой жүгүртө билүү жөндөмдүүлүгүн арттырууга, тил каражаттарын үйрөнүүгө таасирин берип, келечектеги өз кесибине практикалык иш аркылуу даярдоого өбөлгө түзөт жана улантуучу топтор үчүн түзүлгөн.

Жогорку окуу жайларынын күндүзгү бөлүмүндө окуган студенттерге арналган «Кыргыз тили» курсунун негизги максаты КРдин «Мамлекеттик тил» жөнүндөгү мыйзамын турмушка ашыруу, КРдин Өкмөтүнүн 2012-жылдын 10-июнундагы №340, №517 токтомдорун, Кыргыз Республикасынын Президентинин 2010-2020-жылдарда КРдин “Мамлекеттик тилин өнүктүрүү “жөнүндөгү №268 Жарлыгын, Билим берүү жана илим министрлигинин мыйзамдарын турмушка ашыруу болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик башкаруу академиясында окуган студенттерге арналган кыргыз тили курсу адистигине айкалыштырып атайын түзүлгөн силлабустун негизинде окутулат. Бул силлабус жогорку окуу жайларынын филолог эмес адистиктеринде окуган студенттерге мамлекеттик тилди окутуу боюнча Мамлекеттик стандартка жана КРдин Президентине караштуу мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссия тарабынан 2011-жылы жарык көргөн

К.Т.Токтоналиев, З.Сарылбекова, Т.Нуралиева, Н.У.Эдилбаева “Жогорку окуу жайларында мамлекеттик тилди окутуунун типтүү программасын” жетекчиликке алуу менен түзүлдү.

Адам аң-сезиминин жетишкендиктеринин туу чокусу – тил. Андыктан, тил менен ой дайыма тыгыз байланышта болот. Тил менен элдин биримдиги түзүлүп, маданий баалуулуктарды жараткан жана ал баалуулуктарды муундан-муунга берүүнү камсыз кылган негизги курал болуп эсептелет. Тил – улуттук белги, улут наркы. Улуттук тил жоголсо, улут жоголот, анын рухий байлыгы, кут белгиси, сыймыгы, дили, бүтүнкү жашоосу, эртеңки келечеги да жоголот. Ошондуктан кыргыз тилин мамлекеттик тил катары окутуунун негизинде кыргыз элинин улуттук белгиси, наркы, руханий байлыктары, тарыхы, бүгүнкү жашоосу, максаттары камтылып, тилдин фонетикалык, лексико-грамматикалык өзгөчөлүгүн айкалыштырып окутуу ишке ашырылат. Негизги максаттардын башкысы – студенттин коммуникативдик компетенттүүлүгүн калыптандыруу болуп саналат.

«Компетенттүүлүк»– кесиптик билимин сабаттуулук менен көрсөтө билүүгө мүмкүнчүлүк берген билим менен баалуулуктарга ээ болуу. Мындан тышкары кыргыз тилинин практикалык курсун өткөндөн кийин, студенттер төмөнкүдөй **компетенцияларга ээ болушат:**

- . тилдик компетенция
- . жазуу компетенциясы
- . дүйнө тааным компетенциясы
- . **Коммуникативдик компетенциясы:**
- . дискуссиялык сабак-семинарларга кызыгуусу артылат;

- өз пикирлерин сунуштоо маданиятын өркүндөтүүгө багыт алат;
- максатка жараша ар кандай деңгээлдеги тил каражаттарын ан-сезимдүү тандап алууга үйрөтөт;
- сүйлөөчүлөрдүн пикирин анализдеп, аларды баалоого үйрөтөт, башка ойлорго салыштырмалуу өз пикирин жактоого үйрөтөт;

Тилдик компетенция:

- тилдик көнүгүүлөр аркылуу сүйлөө жана жазуу кебин калыптандырат;
- морфологиялык көнүгүүлөр аркылуу сөз жасоонун жолдору, морфологиялык категориялар башка тилдердин мисалында салыштырылып окутулат;
- синтаксистик материалдардан сүйлөм түзүү, сүйлөмдөгү сөздөрдүн ордун аныктоо, сөздөрдүн өз ара байланышын ажырата билүүгө үйрөтөт;
- коммуникативдик көнүгүүлөр аркылуу диалог, полилог, дебат, дискуссияга катышууга үйрөтөт.

Жазуу компетенциясы:

- жат жазуу, эссе, изложение, дилбаян аркылуу жазуу сабаттуулугуна жетишет;
- ар түрдүү керектүү тексттерди кыскартып конспектилөөгө, тезис түрүндөгү текст түзүүгө жетишет. Докладды, рефератты сабаттуу жазууга үйрөнүшөт;
- иш кагаздарын сабаттуу жаза билүүгө, айрымдарын өз кесибине ылайык жүргүзө билүүгө жетишет.

Окуу компетенциясы:

- текстке фактологиялык жана концептуалдык суроолорду түзүү жөндөмүсөт;
- тексттин стилдеринин түрлөрү менен иштөө жөндөмү калыптанат;
- текст менен иштөөдө логикалык ойлоосун, таанып-билүү жөндөмүн арттырат;
- текстти тажатуучу эмес, уккулуктуу окуп берүүгө үйрөнөт;
- оозеки байланыштуу кепти өстүрүү жөндөмдүүлүгү өсөт;

Этномаданият таануу компетенциясы:

- этномаданий лексикаларды өздөштүрөт;
- улуттук дүйнө таанымда: ата-энесине, Ата-Мекенине, эне тилине жасоочу мамилени үйрөнөт;
- кыргыз элинин маданий мурасы – элдин байлыгы катары даңазалоо;
- кыргыз элинин алдыңкы үрп-адаты, каада-салтын баалоо жана өзүнө сиңирүү.

Кыргыз тили жана адабияты дисциплинасы боюнча түзүлгөн мамлекеттик экзамендин болжолдуу суроолору:

1. Кыргыз тилинин коомдогу орду жана мааниси жөнүндө эмнени билесиң?
2. Кыргыз элинин жазуулары качан пайда болгон?
3. Орхон-Енисей тексттери жөнүндө маалыматтар кимдер тарабынан изилденген?
4. Үндүү тыбыштар кандай классификацияланат?
5. Муун деген эмне жана анын кандай түрлөрү бар?
6. Орфография жана орфоэпия деген эмне?
8. Көп маанилүү сөздөр деген эмне?
9. Архаизм менен историзмдин айырмасын аныкта?
10. Фразеологизмдер дегенге аныктама бер?
11. Кош сөздөрдүн кандай түрлөрү бар?
12. Кошмок сөздөр деген эмне?
13. Бириккен сөздөр деген эмне?
14. Кыскартылган сөздөр деген эмне?
15. Зат атоочтун жөндөмө категориясы деген эмне?
16. Сын атоочтун кандай түрлөрү бар?
17. Сан атоочтун кандай түрлөрү бар?
18. Ат атоочтун кандай түрлөрү бар?
19. Этиштин чактары деген эмне?
20. Кызматчы сөздөр деген эмне?

21. Сырдык сөздөр деген эмне?
22. Татаал сүйлөм деген эмне?
23. Тең байланыштагы татаал сүйлөмдүн байланышуу жолдору кайсылар?
24. Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөм деген эмне?
25. Илимий стиль
26. Иш кагаздары стили тууралуу айтып бер
27. Публицистикалык стиль жана анын жанрлары кайсылар?
28. Оозеки-сүйлөшүү стилинин белгилери
29. Көркөм адабияттын стили жана анын жанрлары
30. Текст жана анын бөлүктөрү кайсылар?

КЫРГЫЗ ТИЛИ БОЮНЧА ТЕСТТИК ТАПШЫРМАЛАР

1. Жалпылагыч сөз кайсылар?

А) жана, менен, ошо	В) сыяктуу, бирок
Б) себеп, натыйжа	Г) булар, алар, баары

2. Тил эмненин куралы?

А) сөз менен сүйлөмдүн	В) музыканын
Б) сүйлөшүү, пикир алышуунун	Г) компьютердин

3. Бул ыр саптары кимге таандык?

Ысык-Көл кээде тынч да, кээде толкун,

Толкуса толкунуна тең ортокмун.

А) Ж.Бөкөнбаев	В) Ч.Айтматов
Б) А.Осмонов	Г) Жеңижок

4. Ч.Айтматовдун кайсы чыгармасында наркомания проблемасы көтөрүлөт?

А) «Жамийла»	В) «Кыямат»
Б) «Кылым карыткан бир күн»	Г) «Эрте жаздагы турналар»

5. Бул айтылган сөз кимге таандык: «Жоону чапса эл чапты, атагы калды Манастын.»

А) Бакайдын	В) Алманбеттин
Б) Сыргактын	Г) элдин

6. «Манас» эпосунда бул портреттик сүрөттөө кимге таандык?

«Алтын менен күмүштүн

широосунон бүткөндөй,

Асман менен эсерицдин

Тироосунон бүткөндөй.»

А) Алманбетке	В) Манаска
Б) Каныкейге	Г) Айчүрөккө

7. Берилген сөзгө маанилеш сөздү тапкыла: ордо

А) Бишкек

В) чет жак

Б) ордо

Г) Фрунзе

8. Туура ташымалданган вариантты белгиле

А) о-куя, а-рыз, а-кыл

В) окуу, сулуу-лук, ата

Б) нарк, сал-ым, мэ-эрим

Г) ме-ке-ме, уг-уу

9. Берилген сүйлөмдү толуктагыла.

Отургандардын ичинен үчөө:

А) Адыл, Акыл, Асан чыгып сүйлөштү.

Б) каршы болду

В) чыгып кетип калышты.

Г) колдоп беришти.

10. Караңгы жарык болбойт.....болбосо.

А) күн

В) шамал

Б) ай

Г) жарык

11. Акындар ырдай албайт.....болбосо,

Ала-Тоо көрккө кебейт.....болбосо.

А) пул, күн

В) чай, суу

Б) тил, эл

Г) комуз, ал

12. Макалдын тематикасын аныкта.

Кокто баратсаң, жерди ойло.

А) тарбия

В) мекен

Б) сүйүү

Г) жаратылыш

13. Макалда эмне жөнүндө айтылат?

Кочкон журтуңдун баркын конгон журтуңда билерсиң.

А) сүйүү

В) кошуна

Б) туулган жер

Г) эл

14. Бул ыр саптары кимге таандык?

“Жылуу кийин жолуң кыйын үшүрсүң,

Кыи да катуу... бороон уруп, кар уруп.,

Сүүгүңдү өз мойнума алайын,

Жол карайын, токтой турчу, Ата-Журт! »

А) Жеңижоктуку

В) Ж.Бөкөнбаевдики

Б) Калыгулдуку

Г) А.Осмоновдуку

15. Косманавттар Ысык - Көлдү жер шарынындеп аташат.

А) керемети

В) кооздугу

Б) Ысык Көлү

Г) кареги

16. “Куса” деген сөз кандай маанини билдирет?

А) санаа

В) эстөө

Б) сагыныч

Г) кейүү

17. Экинчи адамдын тилектеш экенин билдирген сүйлөмдү жаз.

-Алыска чыкканда эл-жеримди сагынам.

-

А) Мен да космоско баргым келет.

Б) А менин көңүлүмдө үйүм турат.

В) Космосто кызыктуу нерселер көп.

Г) Менин да көрбөгөнүмө көп болду.

18. Кулак мээсин жейт.

А) таарынуу

В) коркуу

Б) сурануу

Г) кызыгуу

19. Бирөөгө жамандык кылуу.

А) мурдун балта кеспөө

В) акесин таанытуу

Б) котур ташы койнунда

Г) мууну калчылдоо

20. «Кызыл алма» кино тасмасындагы башкы ролду ойногон актриса?

А) Б.Бейшеналиева

В) С.Күмүшалиева

Б) А.Иманалиева

Г) Т.Турсунбаева

21. Көңүлүм өскөн жерге имерилет.

А) тууганын сагынуу

В) конокко баргысы келүү

Б) туулган жерин эңсөө

Г) сүйлөшкүсү келүү

22. Айылыма озум жетпей оюм жетип...

А) жакындыкты билдирет

Б) мезгилди билдирет

В) алыстыкты билдирет

Г) балалыгын эңсейт

23. Умүтүм закымдарга батып кетет.

А) күлүү

В) айылда жүргөндөй болуу

Б) ырдоо

Г) ойго батуу

24. Ата-энеге кандай мамиле кылсаң, балдарыңдан ошону күт.

А) сыйлабастыкты түшүндүрөт

Б) кемчиликти түшүндүрөт

В) ата-эненин каралбай калганын түшүндүрөт.

Г) жакшылыгың жерде калбайт.

25. «Манас- кыргыз элинин энциклопедиясы» деп ким баа берген?

А) Ч.Айтматов

Б) С.Каралаев

В) К.Карасаев

Г) Ч.Валиханов

26. «Камбаркан» эмне жөнүндөгү уламыш?

А) эл жөнүндөгү

Б) ыр жөнүндөгү

В) күү жөнүндөгү

Г) комуздун пайда болушу жөнүндөгү

27. Сабак бүткөнгө _____ жолук.

Жогорудагы сүйлөмдө калтырылган жерге төмөнкүлөрдүн кайсынысы туура келет?

а) каршы; б) бери; в) сайын; г) чейин;

28. Тууганым абдан көп сүйлөйт, ага _____ мен абдан жоошмун.

Жогорудагы сүйлөмдө бош калтырылган жерге төмөнкүлөрдүн кайсынысы туура келет?

а) бирок; б) караганда; в) карата; г) себеби;

29. Жакында сиздер менен коштошорумду билгендигим _____ абдан кайгырып _____ билдирем.

а) менен/сезгенимди

б) үчүн/жаткандыгымды

в) себептүү/каларымды

г) айкын/айтарымды

30. Кандай гана моюнга албайлы _____ да, бул иште биздин _____ жетишпегендиктерибиз болгонун кабыл алышыбыз керек?

Бул сүйлөмдөгү бош калтырылган жерлерге кезеги менен төмөнкү сөздөрдүн кайсылары ылайык келет?

а) десек/көптөгөн

б) болгон/абдан

в) деген/артык

г) эртели/ кийин

31. _____ билимин өркүндөткөн сайын _____ адистиги жогорулайт.

Жогорудагы сүйлөмдөгү бош калтырылган жерге төмөнкү сөздөрдөн кезеги менен кайсылары ылайык келет?

а) мынчалык/өзүнө

б) абдан/баары

в) канчалык/ошончолук

г) аябай/биринин

32. Бул келин ушундай. Сүйлөшүп жатып да, бир нерселерди дароо _____.

Бул сүйлөмдөгү бош жерге төмөнкүлөрдөн кайсынысын койсок, сүйлөм “жөн тура албаган” деген маанини камтыйт?

а) угуп калат

б) ойлоп жиберет

в) бүтүрүп жиберет

г) кубанып кетет

33. “Суроонун жообун жалгыз эле мен билдим”. Төмөнкү сөздөрдүн кайсынысы алды сызылган сөзгө мааниси жакын?

а) тез эле; б) дароо эле; в) абдан көп; г) бир гана;

34. Төрдө мурут, сакалдары агара баштаган кишилер отурушат.

Төмөнкү сөздөрдүн кайсынысы алды сызылган сөзгө мааниси жакын?

- а) көккө окшошо
- б) буурулга түстөшө
- в) ак чала
- г) өңү карара

35. Эгер студентте жазуу жондөмү бар болсо, укканын тез жаза алат.

Жогоруда берилген сүйлөмдөгү алды сызылган сөзгө төмөнкүлөрдөн кайсынысынын мааниси жакын?

- а) талант
- б) аракетин
- в) эмгеги
- г) шыгы

36. Убакыттын жетишпегендигинен улам, үйлөрдө табигый жолдор менен таза даярдалган тамак-аштар азайып бараткансыйт.

Жогорудагы сүйлөмдө алды сызылган сөздүн ордуна төмөнкүлөрдөн кайсынысы колдонулат?

- а) мажбурлуктарынан
- б) артыкчылыктарынан
- в) тардыгынан
- г) талаптарынан

37. Ат арабасы сыяктуу жай жүргөн бул машиненин ордуна, албетте, тез жүргөн бир машинени артык көрөм.

Жогорудагы сүйлөмдө алды сызылган сөздүн ордуна төмөнкүлөрдөн кайсынысы колдонулат?

- а) шуулдап;
- б) дароо;
- в) ылдам;
- г) жылма;

38. Асанды алгачкы сабакта эле окутуучу көзүнө илди.

- а) көрдү
- б) карады
- в) байкады
- г) болжоду

39. Кайсы варианттагы асты сызылган сөз заттык маанисин өзүнө камтып турат?

- а) Биздин эл өтө адептүү, жароокер жана жөнөкөй.
- б) Негизинен, иштемчилдин эле иши оңолот.

в) Жакшы сүйлөшүп отурганда, жаан жай баштады.

г) Дүйнөдө жакшы адамдар көп эле.

40. Кайсы вариантта «бир» деген сөз санды билдирди?

а) Менде бир китеп бар.

б) Анын маанайы бир башка.

в) Бир маселең болсо айт.

г) Бир нерсе сатып келчи?

41. Бир... жарышта эки ... келген бир ... бар эле. Ошол каякта?

а) -ынчы, -өө, -ынчы.

б) -өө, -ынчы, -өө.

в) -ынчы, -ынчы, - өө.

г) -өө, -өө, -ынчы.

42. Кайсы катардагы асты сызылган сөздөр туура эмес колдонулган?

а) Биздин айылда жүз чакты түтүн жашайт.

б) Ошолордун арасынан сегизөө алтын медаль менен аяктады.

в) 2015-жыл мен үчүн катаал, бирок сагынычтуу жылдардан болуп калды.

г) Алмаларды жей бер, бирок бирөөнү калтырып кой.

ИШ КАГАЗДАРЫ БОЮНЧА ТЕСТТИК ТАПШЫРМАЛАР

1-вариант

1. Өздүк иш кагазы кайсы вариантта?

а) акт

б) буйрук

в) арыз

г) тескеме

2. «Жарлык» -

а) указание

б) указ

в) реклама

г) задача

3. Уюштуруу - тескеме иш кагазы кайсы вариантта?

а) арыз

б) тескеме

в) түшүнүк кат

г) кулактандыруу

4. Бир нече адамдар тарабынан түзүлгөн жана белгиленген далилдер менен окуяларды ырастаган документ - ?

а) акт

б) маалым кат

в) буйрук

г) тескеме

5. «Нускама» -

а) распоряжение

б) заключение

в) указание

г) инструкция

6. Мекеменин кызматкерин кабыл алууда, бошотууда, которууда, сыйлоодо же жазалоодо колдонулган иш кагаз - ?

а) тескеме

б) түшүнүк кат

в) буйрук

г) токтом

7. Туура эмес ташымалданган сөздү белгилегиле.

а) ме-ке-ме

б) ток-том

в) сту-дент

г) окуту-учу

8. Чогулуштун кайсы жерде, качан өткөрүлгөндүгү, кимдер катышкандыгы жөнүндө маалымат берген иш кагазы - ?

а) протокол

б) токтом

в) жобо

г) кызматтык кат

9. «Отурум» -

а) собрание

б) заседание

в) съезд

г) премия

10. Алган нерсени тастыктоочу документ - ?

а) түшүнүк кат

б) өмүр баян

в) тил кат

г) акт

11. Мекемелер арасындагы кызматташууну ишке ашыруучу негизги документ - ?

- а) акт
- б) кызмат каттары
- в) протокол
- г) отчет

12. Акыркы иштеген жери жана кызматы, сыйлыктары, коомдук иштерге катышуусу көрсөтүлгөн иш кагазы - ?

- а) өмүр баян
- б) келишим
- в) көрсөтмө
- г) арыз

13. Эл чарбасындагы маанилүү бир маселени аткаруу боюнча кабыл алынган ченемдик акт –

- а) жобо
- б) протокол
- в) токтом
- г) арыз

14. Тастыктайбыз - ?

- а) утврждаем
- б) подтврждаем
- в) возлагаем
- г) назначаем

15. Мамлекеттин аракеттеги мыйзамдары, токтомдорунун негизинде түзүлгөн расмий иш кагазы - ?

- а) буйрук
- б) арыз
- в) жобо
- г) токтом

16. Ар бир мекемеде түзүлөт жана ошол мекеме өз ишмердигин ушул иш кагаздын негизинде жүргүзөт.

- а) жобо
- б) акт
- в) токтом
- г) протокол

17. «Возложить» -

- а) жүктөлсүн
- б) дайындалсын
- в) милдеттендирилсин
- г) бекитилсин

18. Мекеменин жетекчисине сураныч, сунуш, өтүнүү маанисинде жазылган иш кагазы - ?

- а) тил кат
- б) түшүнүк кат
- в) сураныч кат
- г) арыз

19. «Мен укук бөлүмүнүн башчысы кызматына которууңзду суранам» - бул саптар кайсы иш кагаздан алынды?

- а) сураныч каттан
- б) түшүнүк каттан
- в) тил катан
- г) арыздан

20. Бул иш кагазы жетекчинин талабы менен жазылат жана жазган адамды жазалоого негиз болот.

- а) арыз
- б) өмүр баян
- в) сураныч кат
- г) түшүнүк кат

21. «Тескеме» - ?

- а) указание
- б) инструкция
- в) распоряжение
- г) заключение

22. Көбүнчө «дайындалсын», «бошотулсун», «сыйлансын», «эскертилсин» деген этиш сөздөр менен аяктаган иш кагазы - ?

- а) буйрук
- б) буйрук кат
- в) эскертүү кат
- г) сураныч кат

23. Ар кандай абалдарды, болгон окуяны жана башка маалыматтарды билдирүү же кабарлоо максатында жазылган расмий иш кагазы - ?

- а) чакыруу кат
- б) тастык кат
- в) маалым кат
- г) эскертүү кат

24. «Негизги милдеттер», «Ишти уюштуруу», «Мекеменин укуктары жана милдеттери» деген маалым даректер кайсы иш кагаздан алынды?

- а) токтом
- б) тескеме
- в) жобо
- г) протокол

25. Негизинен мамлекеттик башкаруунун коллегиялуу органын башкарган жетекчинин атынан күтүнгөн маселерди чечүү үчүн чыгарылган укуктук акт - ?

- а) тескеме
б) жобо
в) буйрук
г) токтом

26. Тапшырманын аткарылышы, кызмат же илимий иш сапардын жыйынтыгы жөнүндө маалымат берүүчү иш кагазы - ?

- а) отчет
б) маалым кат
в) билдирүү
г) жобо

27. «Обязать» - ?

- а) көзөмөлдөсүн
в) жүктөлсүн
б) бекитилсин
г) милдеттендирилсин

28. «Жалпы ишмердүүлүк боюнча» жана «Өздүк курам боюнча» деп бөлүнгөн иш кагазы - ?

- а) тескеме
б) буйрук
в) жобо
г) токтом

29. Өздүк иш кагазы кайсы вариантта?

- а) жобо б) токтом
в) өмүр баян г) жарлык

30. Бул иш кагазы аркылуу кабыл алынган токтомдун тууралыгы жана анын аткарылышы текшерилет - ?

а) жобо	б) отчет
в) протокол	г) маалым кат

2-вариант

1. Өздүк иш кагазы кайсы вариантта?

- а) жобо б) токтом
в) өмүр баян г) жарлык

2. “Обязать”-?

- а) көзөмөлдөсүн
в) жүктөлсүн
б) бекитилсин
г) милдеттендирилсин

3. Бул иш кагазы жетекчинин талабы менен жазылат жана жазган адамды жазалоого негиз болот?

- а) арыз
б) өмүр баян
в) сураныч кат
г) түшүнүк кат

4. Мамлекеттин аракеттеги мыйзамдары, токтомдорунун негизинде түзүлгөн расмий иш кагазы?

- а) буйрук
б) арыз
в) жобо
г) токтом

5. Уюштуруу-тескеме иш кагазы кайсы вариантта?

- а) арыз
б) тескеме
в) түшүнүк кат
г) кулактандыруу

6. Эл чарбасындагы маанилүү бир маселени аткаруу боюнча кабыл алынган ченемдик акт-

- а) жобо
б) протокол
в) токтом
г) арыз

7. Тескеме-?

- а) указание
б) инструкция
в) распоряжение
г) заключение

8. “Мени укук бөлүмүнүн башчысы кызматына которуңузду суранам”-бул саптар кайсы иш кагаздан алынды?

- а) сураныч каттан б) түшүнүк каттан
в) тил каттан г) арыздан

9. «Жалпы ишенимдүүлүк боюнча» жана «Өздүк курам боюнча»-деп бөлүнгөн иш кагазы?

- а) тескеме
б) буйрук
в) жобо
г) токтом

10. «Негизги милдеттер», «Ишти уюштуруу», «Мекеменин укуктары жана милдеттери»-деген малым даректер кайсы иш кагаздан алынды?

- а) токтом
б) тескеме
в) жобо
г) протокол

11. Туура эмес ташымалданган сөздү белгилегиле.

- а) ме-ке-ме б) ток-том
в) сту-дент г) окуту-учу

12. Ар бир мекемеде түзүлөт жана ошол мекеме өз ишмердигин ушу иш кагаздын негизинде жүргүзөт?

- а) жобо
б) акт
в) токтом
г) протокол

13. Бир нече адамдар тарабынан түзүлгөн жана белгиленген далилдер менен окуяларды ырастаган документ?

- а) акт
б) маалым кат
в) буйрук
г) тескеме

14. Бул иш кагазы аркылуу кабыл алынган токтомдун тууралыгы жана анын аткарылышы текшерилет?

- а) жобо
б) отчёт
в) протокол
г) маалым кат

15. «Жарлык»-

- а) указание
б) указ
в) реклама
г) задача

16. Көбүнчө «дайындалсын», «бошотулсун», «сыйлансын», «эскертилсин» деген этиш сөздөр менен аяктаган иш кагазы?

- а) буйрук
в) эскертүү кат

17. Ар кандай абалдарды, болгон окуяны ж.б.маалыматтарды билдирүү же кабарлоо максатында жазылган расмий иш кагазы?

- а) чакыруу кат
в) маалым кат
б) тастык кат
г) эскертүү кат

18. Чогулуштун кайсы жерде, качан өткөрүлгөндүгү, кимдер катышкандыгы жөнүндө маалымат берген иш кагазы -?

- а) протокол
б) токтом
в) жобо
г) кызматтык кат

19. «Нускама»-

- а) распоряжение
в) указание
б) заключение
г) инструкция

20. Өздүк иш кагазы кайсы вариантта?

- а) акт
б) буйрук
в) арыз
г) тескеме

21. «Отурум» -

- а) собрание
б) заседание
в) съезд
г) прения

22. Акыркы иштеген жери жана кызматы, сыйлыктары, коомдук иштерге катышуусу көрсөтүлүүчү иш кагазы?

- а) өмүр баян
в) көрсөтмө
б) келишим
г) арыз

23. Алган нерсени тастыктоочу документ-?

- а) түшүнүк кат б) өмүр баян

в) тил кат

г) акт

24. Тапшырманын аткарылышы, кызмат же илимий иш сапардын жыйынтыгы жөнүндө маалымат берүүчү иш кагазы?

а) отчет

б) маалым кат

в) билдирүү

г) жобо

25. Мекемелер арасындагы кызматташууну ишке ашыруучу негизги документ?

а) акт

б) кызмат каттары

в) протокол

г) отчет

26. Мекеменин кызматкерин кабыл алууда, бошотууда, которууда, сыйлоодо же жазалоодо колдонулган иш кагаз?

а) тескеме

б) түшүнүк кат

в) буйрук

г) токтом

27. Мекеменин жетекчисине сураныч, сунуш, өтүнүү маанисинде жазылган иш кагазы?

а) тил кат

б) түшүнүк кат

в) сураныч кат

г) арыз

28. Тастыктайбыз?

а) утврждаем

б) подтверждаем

в) возлагаем

г) назначаем

29. Возложить?

а) жүктөлсүн

б) дайындалсын

в) милдеттендирилсин

г) бекитилсин

30. Негизинен мамлекеттик башкаруунун коллегиялуу органын башкарган жетекчинин атынан күтпөгөн (ыкчам) маселелерди чечүү үчүн чыгарылган укуктук акт?

а) тескеме

б) жобо

в) буйрук

г) токтом

КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ БОЮНЧА ТЕСТТИК ТАПШЫРМАЛАР

1. Молдо Кылычтын өмүрү жана чыгармачылыгын илимий негизде биринчи жолу кайсы окумуштуу изилдеген?

а) А.Турдугулов

в) И.Арабаев

б) Т.Саманчин

г) К.Тыныстанов

2. «Тарых кыргыз Шабдания» эмгегинин автору ким?

а) Белек Солтоноев

в) Т.Саманчин

б) Осмонаалы Сыдыков

г) Ч.Валиханов

3. Аяк адам баш болор,

Баш адамдар нас болор, - деген ыр саптары кайсы заманачы акынга таандык?

а) Арстанбек Буйлаш уулу

в) Тоголок Молдо

б) Молдо Кылыч

г) Калыгул Бай уулу

4. Окумуштуу-тарыхчы Белек Солтоноев «Румкан» аттуу казалын кимге арнаган?

а) уулуна

в) калың элге

б) үй-бүлөсүнө

г) белгилүү инсанга

5. Жусуп Баласагындын «Кут алчу билим» дастаны кыргыз тилине ким тарабынан которулган?

а) К.Тыныстанов

в) К.Маликов

б) А.Осмонов

г) Т.Козубеков

6. «Манас» кыргыздын бүткүл уламыштарын, жомокторун жана ылакаптарын бир учурга бириктирген бир каармандын – Манас баатырдын айланасына топтоштурган энциклопедиялык топтом болуп саналат» деген ойду ким айткан?

а) Ч.Айтматов

в) Ч.Валиханов

б) Т.Сыдыкбеков

г) В. Радлов

7. Улуу манасчы С. Орозбаковдун айтуусу боюнча «Манас» эпосунун канча ыр сабы жазылып алынган?

- а) 180 378
б) 500 553
в) 180 655
г) 180 475

8. Кыргыз элинен чыккан тунгуч агартуучу ким болгон?

- а) Б.Юнусалиев
б) Б.Жамгырчинов
в) И.Арабаев
г) И.Раззаков

9. «Манас» тууралуу биринчи жазма булактын автору ким?

- а) Сайфаддин Аксыкенти
б) Натан Бернштам
в) Муса Маруфий
г) Чокон Валиханов

10. Бул саптар кайсы акынга таандык?

Калдайгандын баары эле канат эмес,

Кабыландын баары эле Манас эмес.

Калкын чанган, калкынын тилин чанган,

Кан болсо да кыргыздын баласы эмес.

- а) Алыкул Осмонов
в) Акбар Рыскулов
б) Райкан Шүкүрбеков
г) Шайлообек Дүйшеев

Тесттин ачкычтары: 1.Г; 2.Б; 3.Б; 4.В; 5.Г; 6.В; 7.А; 8.В; 9.А; 10.А; 11.Б; 12.А; 13.Б; 14.Г; 15.А; 16.Б; 17.Г; 18.Г; 19.Б; 20. Г; 21. А; 22. В; 23. Г; 24. Г; 25.Г; 26. Г; 27. Г; 28. Б; 29. Б; 30. А; 31. В; 32. В; 33. Г; 34.В; 35. Г; 36. В; 37. В; 38. В; 39. Б; 40. А; 41. В; 42. Б; 43. В; 44. Б; 45. Б; 46. А; 47. Г; 48. В; 49. Г; 50. А; 51. Б; 52. В; 53. Б; 54. А; 55. В; 56. Б; 57. А; 58.а; 59. А; 60. А; 61. Г; 62. Г; 63. В; 64. А; 65. В; 66. В; 67. Г; 68. Г; 69. Б; 70. Б; 71. В; 72. Б; 73. В; 74. Г; 75. Г; 76. В; 77. Б; 78. В; 79. В; 80. Г; 81. Б; 82. В; 83. Г; 84. А; 85. Б; 86. Б; 87. А; 88. В; 89. А; 90. Г; 91. В; 92. Б; 93. А; 94. В; 95. А; 96. Б; 97.в; 98. Г; 99. Б; 100. А; 101. Г; 102. Б; 103. Б; 104. г; 105. А; 106. Г; 107. В; 108. А; 109. В; 110. А; 111. Г.

Негизги колдонулуучу адабияттар:

1. Биялиев К.А. Кыргыз тили:жогорку окуу жайларындагы башка улуттардын студенттери үчүн окуу китеби. – Б.,2002.
2. Жусаев Ж. Кыргыз тили. – Б.:Мектеп, 2000.
3. Дыйканова Ч.К., Сулайманова Л.С. Кыргыз тилин үйрөнөбүз. – Б.,1997.
4. Ахматов Т.К. Кыргыз тили. – Б., 2007.
5. Кыргыз тилинин жазуу эрежелери: К-97. Жаны редакциясы. – Б.,2002.
6. Токтоналиев К.Т. Кыргыз тили. – Б.,1996.
7. Кадырова Ч.А. Кыргыз тилин үйрөнөбүз. – Б.,1991.
8. Ибраимов С.И. Мамлекеттик тилди окутуунун типтүү программасы.
9. Кыргыз тилинин жазуу эрежелери (жаңы редакциясы). – Б., 2002.
10. Кожокулова Т.А., Токтоналиев К.Т. Кыргызский язык. – Б., 2003.

Кошумча колдонулуучу адабияттар:

11. Русско-кыргызский словарь. Под ред. К.К.Юдахина. – Москва, 1957.
12. Юдахин К.К. Киргизско-русский словарь – Москва, 1965.
13. Карасаев Х.К. Орфографиялык сөздүк.- Фрунзе. Кыргыз Совет Энциклопедиясынын башкы редакциясы. 1983.
14. Орузбаева Б.О. Кыргыз терминологиясы.- Фрунзе: Мектеп. 1982.

15. Учурда активдүү колдонулуп жаткан саясий, юридикалык, экономикалык жана терминдердин сөздүгү. - Бишкек «Кыргызстан», 1998.
16. Чыманов Ж.А. Тил жана кеп жөнүндө сөз.- Б. 2005.
17. Карасаев Х.Өздөштүрүлгөн сөздүк.- Ф,1986 .

“КЫРГЫЗСТАНДЫН ТАРЫХЫ” ДИСЦИПЛИНАСЫНЫН ПРОГРАММАСЫ

Тема 1. Киришүү: тарых илим катарында.

Тарых илими жана анын коомдук-гуманитардык илимдер системасындагы орду. Тарых илиминин предмети. Тарыхый билимдин функциялары. Тарыхый булактар. Тарыхый булактардын түрлөрү. Кыргызстандын тарыхы боюнча булактар. Дүйнөлүк тарыхтын периодизациясы. Кыргызстандын тарыхын периодизациялоо.

Тема 2. Кыргызстан алгачкы коом доорунда (1 млн жыл мурун – б. з. ч. I миң жылдык)

Таш доору (1 млн жыл мурун – б.з.ч. IV миң жылдык). Таш доорунун периодизациясы. Кыргызстандын аймагындагы адам биринчи издери. Кыргызстандын аймагындагы таш доорунун эстеликтери.

Коло доору (б. з. ч. III миң жылдык – I миң жылдык). Кыргызстандын аймагындагы малчылык жана дыйканчылык уруулары. Андронов маданияты: тиричилиги, турак-жайы, тамак-ашы. Чуст маданияты: тиричилиги, турак-жайы, тамак-ашы. Алгачкы адамдын искусствосу. Саймалы-Таш үңкүрүндөгү аскага чегилген сүрөттөр.

Тема 3. Байыркы Кыргызстан (Б. з. ч. I миң жылдык – б. з. V к.)

Сак уруулук союзу (б. з. ч. I миң жылдык – II к.). «Сак» термининин келип чыгышы. Сактардын расалык жана тилдик тиешелүүлүгү.

Сактардын уруулук бирикмелери. Сак урууларынын отурукташкан аймактары. Сактардын алгачкы мамлекеттүүлүгүнүн пайда болушу. Саясий уюмдун өзгөчөлүктөрү. Сактардын аскердик иши. Сактардын чарбасы. Көчмөн жашоо образы. Кол өнөрчүлүк. Сактардын социалдык теңсиздиги жана сак коомунун түзүлүшү. Сак маданияты. Сактардын дини. Сактардын «айбанаттар стили». Сактардын тышкы саясаты. Сактардын перстерге каршы күрөшү. Кир II жетектеген перстердин биринчи жортуулу. Томирис — сактардын ханышасы. Дарий I жетектеген перстердин сактарга каршы экинчи жортуулу. Сактардын грек-перс согуштарына катышуусу. Сактар Александр Македонскийге каршы күрөштө.

Усунь мамлекети (б.з.ч. II к. – б. з. V к.). Усундар жөнүндө байыркы кытай булактары. «Усунь» термининин келип чыгышы. Усундардын тилдик тиешелүүлүк проблемасы. Усундардын отурукташкан аймагы. Мамлекеттин борбору - Чигучен шаары. Усунь мамлекетинин саясий уюшулушу. Усундардын чарбалык ишмердүүлүгү. Жашоо образы. Б. з. ч. II кылымдагы усундардын тышкы саясаты. Усундардын Кытай менен союзу. Усундардын хунндар менен союзу. Башкаруучу династиядагы «хань» жана «гун» бутактары. Б. з. ч. I к. усундар менен кытайлардын гунндарга каршы биргелешкен күрөшү. Гунну мамлекетинин талкаланышы.

Давань мамлекети (б. з. ч. II к. – б. з. V к.). Калкы. Чарбасы: дыйканчылыкты, мал чарбачылыкты жана кол өнөрчүлүктү өнүктүрүү. Жылкыларды багуу. Улуу Жибек жолундагы соода. Кытайдын Давандагы элчилиги. Кытайлардын Давань мамлекетине каршы согуштук жортуулдары.

Кыргыздардын байыркы ээлиги. «Кыргыз» этнониминин биринчи жолу кытай булактарында эскерилиши (б. з. ч. III к.). Кытай булактарында «кыргыз» этнониминин экинчи жолу эскерилиши. Кыргыздардын байыркы ээлиги жайгашкан жерди аныктоо. Ли Лин - кыргыздардын башкаруучу династиясынын негиздөөчүсү.

Тема 4. Орто кылымдардагы Кыргызстан (VI - XVI кк.)

Түрк каганаты (VI-VIII к.). «Түрк» термининин келип чыгышы. Түрктөр жөнүндөгү тарыхый булактар. Түрк урууларынын Алтайдагы жашашы. Түрктөрдүн жуан-жуандарды жеңип чыгышы жана алардын Борбордук Азия аймагына көчүрүлүшү. Бумындын каган титулун кабыл алышы жана Борбордук Азияда биринчи Түрк мамлекетинин түзүлүшү.

Түрк каганатынын аймагы. Түрк мамлекетинин башкаруучулары. Түрк каганатынын Батыш жана Чыгыш болуп кулашы.

Түрктөрдүн тышкы саясаты. Түрктөрдүн эфталиттер менен күрөшү. Истеминин перс шахы Хосров Аннуширван менен союзу. Союздаштардын жениши жана эфталиттердин талкаланышы. Эфталит мамлекетинин түрктөр менен перстердин ортосунда бөлүнүшү.

Улуу Жибек Жолун көзөмөлдөө үчүн мурдагы союздаштардын ортосундагы кагылышуулар. Түрктөрдүн Византиядагы элчилиги. Иранга каршы күрөштө Түрк каганатынын Византия менен союзу. Түрктөр менен перстердин ортосундагы тынчтыктын орношу.

Батыш Түрк каганаты (VI-VIII кк.). Батыш түрктөрдүн аймагы жана борбору. Тон Жабгу кагандын мамлекеттин ички жана тышкы саясатындагы реформалары. Бийлик үчүн өз ара согуштар. Түрктөрдүн чарбалык ишмердүүлүгү. Мал чарбачылык. Металлургия. Түрктөрдүн жашоо образы. Улуу Жибек жолундагы соода. Батыш түрк мамлекетинин отурукташкан дыйкан калкы. Маданият жана дин. Түрктөрдүн жазуусу.

Түргөш каганаты (VIII к.). Түргөштөрдүн династиясынын негиздөөчүсү - Үч-элиг каган. Сакал каганынын тушундагы Түргөш каганатынын тышкы саясаты. Кытай, араб баскынчылары жана Чыгыш түрктөргө каршы түрктөрдүн үч фронттогу күрөшү. Чыгыш түрктөр менен болгон салгылашууда түрктөрдүн жеңилиши.

Сүлүк Чабыш-чордун арабдарга каршы күрөшү. Борбордук Азия мамлекеттеринен арабдарга каршы коалиция түзүү. Сүлүктүн жеңилиши жана өлүмү. «Кара» менен «сары» түргөштөрдүн бийлик үчүн күрөшү. Түргөш каганатынын кулашы.

Карлук каганаты (VIII-X кк.). «Карлук» термининин келип чыгышы. Карлуктардын түрктөргө каршы коалицияга катышуусу жана Чыгыш Түрк каганатынын талкаланышы. Уйгур каганатынын кысымынын астында карлуктардын Кыргызстандын аймагына көчүрүлүшү.

Карлуктардын тышкы саясаты. Эки империя: Араб халифаты менен Кытайдын Борбордук Азиядагы таасири үчүн күрөшү. Талас дарыясындагы арабдар менен кытайлардын салгылашуусу. Карлук аскерлеринин чечүүчү катышуусу. Борбордук Азия элдери үчүн Талас салгылашынын тарыхый мааниси. Карлуктардын Уйгур каганатына каршы күрөшү.

Енисей кыргыздарынын мамлекети (VII-XIII к.). Кыргыздардын тарыхы боюнча грек, араб, перс, түрк булактары. Кыргыздардын тилдик жана расалык тиешелүүлүгү. Саясий системасы. Административдик системасы. Кыргыздардын армиясы. Мамлекеттин калкы. Кыргыздардын комплекстүү чарбачылыгы. Мал чарбачылык, дыйканчылык, аңчылык, кол өнөрчүлүк. Кытай жана Борбордук Азия менен соода алакалары. Социалдык мамилелери. Үй-бүлө. Көп аял алуу. Диний көз караштары. Жазуусу.

Барсбек – кыргыздардын башкаруучусу. Барсбектин каган деп жарыяланышы. Кыргыздардын тышкы саясаты. Кыргыздардын чыгыш түрктөргө каршы күрөшү. Кыргыздардын Кытайга жана Түргөш каганатына болгон элчиликтери. Кыргыздардын, түргөштөрдүн жана Кытайдын антитүрк коалициясын түзүшү. Түрк баскынчылыгы. Черни Сунгадагы салгылашуу. Кыргыз аскерлеринин чыгыш түрктөрдөн жеңилиши жана Барсбектин өлүмү. Чыгыш Түрк каганатынын кулашы. Кыргыздардын уйгурлар менен күрөшү. Уйгурлардын 840-жылы талкаланышы жана Кыргыздын улуу державасынын башталышы. Кыргыз империясынын түзүлүшү. Империянын аймагы жана чек аралары. Империянын өзүнчө княздыктарга кулашы. Чынгызхандын монголдорунун кыргыздарды басып алышы. Енисейдеги Кыргыз мамлекетинин жок болушу.

Енисей кыргыздарынын маданияты: жазуусу, дини, сөөк коюу жөрөлгөсү, турак-жайы, кийим-кечеси, тамак-ашы.

Караханиддер каганаты (X-XII кк.). Династиянын келип чыгышы Караханид каганатынын аймагы. Династиянын негиздөөчүсү - Сатук Бугра хан. Караханиддердин эки бутагы: Хасаниддер жана Алиддер. Ибрахим тамгач хан. Мамлекеттин эки бөлүккө: Чыгыш жана Батыш каганаттары болуп кулашы.

Караханиддердин тышкы саясаты. Караханиддердин Саманиддер менен согушу. Саманиддердин жеңилиши. Саманиддер мамлекетинин Караханид жана Газневид каганаттарынын ортосунда бөлүнүшү. Караханиддердин сельджуктарга каршы күрөштө жеңилиши. Караханиддер - Сельджук мамлекетинин вассалы.

Караханиддер мамлекетин кара-кытай – монгол тектүү уруулардын басып алышы. Си Ляо жаңы династиясынын түптөлүшү. Наймандардын чабуулу.

Караханиддердин маданияты. Дини. Исламды мамлекеттик дин деп жарыялоо. Христианчылык жана буддизм. Жазуу. Адабияттын өнүгүшү. Жусуп Баласагындын «Кутадгу билиг» поэмасы. Махмуд Кашгаринин «Диван Лугат ат-Түрк» сөздүгү. Түрк тилиндеги алгачкы адабий чыгармалар. Шаарлардын гүлдөшү: Суяб, Баласагын, Өзгөн, Ош, Кашкар. Шаар маданияттын өнүктүрүү. Шаарлардын архитектурасында мусулман стили: мунаралар, мечиттер, мавзолейлер. Бурана мунарасы. Өзгөн комплекси. Шах Фазилдин мавзолейи.

Чыңгыз хандын империясы (XIII-XIV кк.). Чыңгызхан башында турган монгол урууларынын биригиши. Монгол мамлекетинин түзүлүшү.

Аскердик-административдик реформа. Туменбашылар, миндиктер, жүз башылар жана он башылар. Чыңгызхандын Яссасы. Монгол басып алуулары. Түштүк Сибирь элдеринин баш ийиши. Кыргыздардын монголдорго каршы көтөрүлүштөрү. Көтөрүлүштөрдү басуу жана Енисей кыргыздарынын мамлекеттүүлүгүн жок кылуу. Кыргыздардын Монгол империясынын башка аймактарына көчүп кетүүлөрү.

Монголдордун Кыргызстанды басып алуусу. Наймандарды талкалоо. Кыргызстандын калкынын монголдорго ыктыярдуу баш ийиши.

Чыңгызхан өлгөндөн кийинки Монгол империясы. Империянын төрт улуска бөлүнүшү. Борбордук Азиянын аймагында Чагатай улусунун түзүлүшү.

Хайду мамлекети (XIII-XIV кк.). Хайду хандын саясаты: Хайдунун салык жана акча реформалары, баскынчылык согуштардан баш тартуусу, Енисей кыргыздарынын Хубилай ханга каршы күрөшүнө көмөк көрсөтүү. Хайду мамлекетинин кыйрашы.

Моголистан (XIV-XVI кк.). Чагатай улусунун ыдырашы: Моголистан жана Мавераннахр. Моголистан мамлекетинин аймагы. Тоглук-Тимурдун башкаруусу: диний жана тышкы саясаты. Тоглук-Тимурдун Мавераннахрды басып алышы.

Тимурдун империясы (XIV-XVI кк.). Тимурдун империясынын түзүлүшү. Тимурдун Моголистанды басып алуу жортуулдары: 1377-1379-жж. Камар ад-Диндин аскерлеринин талкаланышы. Тимурдун 1389-ж. кандуу жортуулу. Басып алуу саясатын Улукбектин улантышы. Улукбектин Моголистандагы жортуулдары.

Кыргыз элинин калыптанышынын аякташы (XV-XVI кк.). «Кыргыз» этнонимин - Борбордук Азиядагы этнонимдердин эң байыркысы. Этнонимдин кытай, грек, араб-перс, түрк булактарында эскерилиши. «Кыргыз» термининин этимологиясынын изилдөөчүлөр тарабынан ар кандай каралышы.

Кыргыз элинин келип чыгышы жана калыптануу проблемасын изилдөөдө үч негизги ыкма. Байыркы жана орто кылым мезгилиндеги Тянь-Шань жана Жети-Суудагы этникалык процесстер. Байыркы Кыргызстандын иран тилдүү калкы. Енисей кыргыздарынын жана Түштүк Сибирь урууларынын кыргыз элинин этногенезиндеги ролу.

XV-XVI кк. Тянь-Шанда кыргыз элинин калыптанышынын аякташы. Кыргыздардын кош саясий системасынын калыптанышы: «он канат», «сол канат» жана «ичкилик» тобу.

Кыргыз этносунун калыптанышындагы идеологиялык факторлор. Кыргыз урууларынын биригишиндеги ислам дининин ролу. Араб графикасына негизделген жаңы жазууга ээ болуу. «Манас» эпосунун кыргыздарды бириктирүүдөгү ролу. Мухаммед Кыргыз (Тагай-бий).

Жунгар хандыгы (XVII-XVIII кк.). Ойрат урууларынын келип чыгышы. Чыгыш Түркстанда Жунгар мамлекетинин түзүлүшү. Жунгар мамлекетинин аймагы. Жунгарлардын чыгыш Түркстан, Тянь-Шань жана Жети-Суу аймактарын басып алуусу.

Кыргыздардын жунгарлар менен күрөшү. Жунгар баскынчылыгына каршы күрөштө кыргыздардын, казактардын күчтөрүн биригиши. Кыргыз урууларынын Ферганага көчүрүлүшү.

Жунгар хандыгынын кытайлар тарабынан талкаланышы жана Чыгыш Түркстанды басып алуусу. Жунгарлардын Россия империясынын жана Орто Азиянын аймагына көчүшү. Кыргыздар арасындагы «сарт-калмак» уруу бирикмеси.

Кыргыздардын Циндик Кытай менен күрөшү (XVIII к.). Кытай аскерлеринин Кыргызстандын аймагына басып кириши. Кыргыздардын каршылык көрсөтүүлөрү жана кыргыз-кытай тынчтык келишиминин түзүлүшү. Кыргыздардын Кытайга элчиликтери. Кытай менен кыргыздардын ортосунда дипломатиялык мамилелердин орношу.

Кокон хандыгы (XVIII-XIX кк.). Минг династиясынын тушунда Кокон хандыгынын түзүлүшү. Кыргыз кол башчыларынын Кокон хандыгындагы ролу.

Кокон хандыгынын Түштүк жана Түндүк Кыргызстанды басып алышы. Кокон хандыгынын салык саясаты. Кыргыздардын Кокон эзүүсүнө каршы боштондук күрөшү: түштүк кыргыздардын биринчи көтөрүлүштөрү, көтөрүлүштөрдүн этаптары жана мүнөзү. Пулат хандын 1873-1876-жж. көтөрүлүшү: көтөрүлүштүн себептери, түрткүсү, жеңилиши. Көтөрүлүштүн башка жетекчилери: Мамыр Мергенов, Момун Шамурзаков. Көтөрүлүштү басууда Россиянын ролу. Кокон хандыгынын Россия тарабынан жоюлушу.

Тема 6. Кыргызстан Россия империясынын курамында.

Түндүк Кыргызстандын Россияга кошулушу (1855-1867-жж.). Кыргызстандын Россияга кошулушунун өбөлгөлөрү. Ысык-Көлдүк кыргыздардын орус букаралыгын кабыл алышы. Боромбай Бекмуратов жана Качыбек Шералин.

Түштүк Кыргызстанды каратуу (1876-ж.). 1873-1876-жж. көтөрүлүш. Исхак Хасан уулу (Пулат хан). Кокон хандыгын жоюу жөнүндөгү падышалык манифест. Алайлык кыргыздардын каршылыгы. Шабдан Жантаев. Курманжан-датка - Алай ханышасы.

Россия империясынын курамында. Түркстан генерал-губернаторлугунун түзүлүшү. Түркстан аймагындагы административдик башкаруу системасы.

Түркстан генерал-губернаторлугунун курамындагы кыргыздар. Түркстандагы салык саясат. Көчмөн жана отурукташкан калктарга салык салуу өзгөчөлүктөрү. Салыктардын түрлөрү. Түркстандагы айыл чарба саясат. Орус дыйкандарынын Түркстанга көчүрүлүшү. Жер үлүштөрдү көчүп келгендерге өткөрүп берүү.

Падышалык Россиянын колониялык саясатына каршы кыргыз элинин улуттук-боштондук күрөшү. 1898-ж. Анжиян көтөрүлүшү. Көтөрүлүштүн себептери жана этаптары. Козголоңчулардын курамы. Көтөрүлүш каптаган аймак. Көтөрүлүштүн жетекчиси - Мадали-дукчи. Көтөрүлүштүн мүнөзү. Көтөрүлүштүн жеңилишинин себептери.

1916-жылдагы көтөрүлүш: түрткүсү, себептери, көтөрүлүштүн мүнөзү, катышуучулары. Жеңилишинин себептери жана көтөрүлүштүн жыйынтыктары. Кытайга качуу.

Кыргызстандын Россияга кошулушунун саясий, экономикалык жана маданий аспектилердеги кесепеттери. Кыргызстандын Россияга кошулушунун оң жана терс кесепеттери.

Тема 7. Кыргызстан совет доорунда

Кыргызстан Россиядагы Февраль революциясынын жүрүшү учурунда. Россиядагы 1917-ж. Февраль буржуазиялык-демократиялык революциясы. Россиянын саясий турмушундагы өзгөрүүлөр. Россиядагы кош бийлик. Россиядагы Февраль революциясы учурундагы Кыргызстан. Падышалык чиновниктерди кызматтан алуу. Жумушчу депутаттарынын биринчи Советтеринин түзүлүшү. Кыргызстанда үчилтиктин орношу. Кыргызстанда саясий партиялардын жана кыймылдардын түзүлүшү: «Букара»,

«Алаш», «Шуро-и-Исламия», «Туран». Саясий жана экономикалык кризистин күчөшү. Убактылуу өкмөттүн улуттук маселе боюнча саясаты.

Кыргызстанда Совет бийлигинин орношу. Россиядагы 1917-ж. Октябрь революциясы. Революциянын себептери жана мүнөзү. Совет бийлигинин тынчтык жана жер жөнүндөгү биринчи Декреттери. Кыргызстандын түштүгүндө Совет бийлигинин орношу: Сүлүктү, Кызыл-Кыя, Ош. Кыргызстандын түндүгүндө Совет бийлигинин орношу. Пишпек шаарынын Эмен паркындагы митинг. Кыргызстандын бүткүл территориясында жаны бийлик органдарын - Советтерди түзүү.

Кыргызстан граждандык согуш жылдарында (1918-1920-жж.). Кыргызстандын түндүгүндөгү кулактардын көтөрүлүштөрү: Талас көтөрүлүшү, Беловодский көтөрүлүшү, Пржевальский көтөрүлүшү, Нарын көтөрүлүшү. Кулактардын көтөрүлүштөрүнүн себептери жана мүнөзү.

Кыргызстандын түштүгүндөгү басмачылардын кыймылы: себептери, максаты, этаптары, мүнөзү. М. Фрунзе жетектеген Түркстан фронтунун ачылышы. Басмачылар кыймылын талкалоо. Басмачылардын жеңилүүсүнүн себептери.

Кыргызстандагы ЖЭС (НЭП) (1921-1928-жж.). Жаңы экономикалык саясаттын максаты жана милдеттери. Көп укладдуу экономиканы түзүү. Өнөр жайды кайра куруу. Интергельпо.

Совет бийлигинин Кыргызстандагы жер-суу реформалары. Кыргызстандагы агрардык саясаттын өзгөчөлүктөрү. Кыргызстандын түндүгүндөгү 1921-1922-жж. жер-суу реформасы. Реформанын максаттары жана милдеттери: жер жана суу ресурстарын кайра бөлүштүрүү. Кулактардын жерлерин конфискациялоо жана аларды кедей-кембагалдарга берүү. Кыргыздардын отурукташкан жашоого өтүшү. 1916-ж. көтөрүлүштүн качкындарын колдоо. Кыргызстандын түштүгүндөгү 1927-1928-жж. жер-суу реформасы. Жер-суу реформасынын мааниси жана натыйжалары.

Кыргызстандагы коллективдештирүү. Жаңы экономикалык саясаттан баш тартуу. СССРдин айыл чарбасын коллективдештирүү. Туташ коллективдештирүү — коллективдүү чарбаларды түзүү. Коллективдештирүүнүн тездетилген темптери. Дыйкандарды массалык кулакка тартуу. Колхоздорду мамлекеттик менчикке өткөрүү. Коллективдештирүүнүн кесепеттери: малдын кырылышы, түшүмдүн төмөндөшү, ачарчылык.

Кыргызстандагы индустриялаштыруу. Большевиктер партиясынын өлкөнү индустриализациялоо боюнча курсу. Кыргызстанда индустриялаштыруунун башталышы. Биринчи беш жылдык пландын кабыл алынышы (1928-1932-жж.). Тоо-кен жана кайра иштетүү өнөр жайын түзүү.

Кыргызстандагы маданий курулуш. Тил реформалары. Сабатсыздыкты жоюу үчүн күрөш. Улуттук жазуунун түзүлүшү, тунгуч “Эркин Тоо” гезитинин чыгышы. Мектептик билим берүүнү өнүктүрүү. Жалпыга милдеттүү башталгыч билим берүүнү киргизүү. Орто жана жогорку окуу жайларынын тармагын кеңейтүү. Алгачкы орто атайын окуу жайларынын ачылышы. Кыргызстандагы биринчи жогорку окуу жайы — Кыргыз педагогикалык институту. Кыргызстандын тарыхы, археологиясы, этнографиясы, фольклору боюнча илимий-изилдөө иштеринин башталышы.

Профессионалдык кыргыз искусствосу. Профессионалдык адабиятты өнүктүрүү. Биринчи театрлардын ачылышы. Кыргызстанда илимдин өнүгүшү.

1922-ж. Түркстан АССРинин курамында Кыргыз Тоолуу областтын түзүүнүн ийгиликсиз аракети. Ж. Абдрахмановдун, И. Арабаевдин, А. Сыдыковдун кыргыз уезддерин өзүнчө Тоолуу областка бөлүү демилгеси. 1922-ж. Кыргыз Тоолуу областтын түзүү боюнча съездди чакыруу жөнүндөгү чечим. Съездди таркатуу.

Кыргыз совет мамлекеттүүлүгүнүн өнүгүү этаптары. СССРдин 1922-ж. түзүлүшү. 1924-жылы Орто Азиянын улуттук-территориялык бөлүнүшү. 1924-ж. РСФСРдин составында Кара-Кыргыз Автономиялуу областынын түзүлүшү. Кара-Кыргыз автономиялуу областын Кыргыз автономиялуу областы деп атын өзгөртүү. Кыргыз Автономиялуу областын Кыргыз Автономиялуу Республикасына айландыруу. Кыргыз АССРинин мамлекеттик бийлигинин жогорку органы болгон Кыргыз АССРинин Борбордук Аткаруу

Комитетинин Президиумун шайлоо. А. Орозбеков - БАК президиумунун төрагасы. 1929-ж. 30-апрелинде Кыргыз АССРинин биринчи Конституциясынын кабыл алынышы. Кыргыз АССРинин Кыргыз ССРи болуп кайра түзүлүшү.

СССРдеги командалык-административдик системанын калыптанышы.
Кыргызстандагы массалык репрессиялар. Өлкөнү индустриализациялоо суроосу боюнча И. Сталиндин Л. Троцкийдин «солчул оппозициясы» менен күрөшү. Коллективдештирүү боюнча И. Сталиндин Н. Бухариндин «оң оппозициясын» жеңиши. «Эл душмандарын» аныктоо. Оң оппортунизм, улутчулдук, троцкизм боюнча айыптоолор. 1930-жж. саясий репрессиялар. 1934-ж. кийин оппоненттерди физикалык жактан жок кылуу. «Отуздун» каты. «Социал-Туран улутчул партиясынын» 1933-ж. иши. Ж. Абдрахманов, И. Айдарбеков, Т. Айтматов, Б. Исакеев, А. Ж. Орозбеков ж. б. өлүм жазасына тартылышы. «Ата-Бейит» мемориалдык комплекси.

Кыргызстандыктар жоокерлер Улуу Ата Мекендик согуштун фронтторунда. Экинчи дүйнөлүк согуш (1939-1945-жж.). 1939-ж. Экинчи дүйнөлүк согуштун башталышы. Экинчи дүйнөлүк согуштун себептери. 1941-ж. 22-июнунда фашисттик Германиянын СССРге кол салышы жана Улуу Ата Мекендик согуштун башталышы. Фашисттик Германияны талкалоого Кыргызстандын кошкон салымы.

Кыргызстандыктардын согуштун фронтторуна катышуусу. Аскердик окуу курстарынын ачылышы, ыктыярчыларды фронтко жөнөтүү. Фронт үчүн Панфилов дивизиясынын, 385-аткычтар дивизиясынын жана башка түзүмдөрдүн түзүлүшү. Советтер Союзунун Баатыры деген жогорку сыйлык болгон наамга татыктуу болгон кыргызстандык Баатырлар.

Кыргызстандын эмгекчилери Улуу Ата Мекендик согуштун жылдарында. Республиканын экономикасын согуштук негизде кайра куруу. 30дан ашык эвакуацияланган өнөр жай ишканаларын жайгаштыруу. Коргоо өнөр жайын өнүктүрүү. Кыргызстанда 38 жаңы ири өнөр жай ишканаларын түзүү. Сурьманы, сымапты, уранды жана башка стратегиялык материалдарды казып алуу. Кант-Рыбачье темир жолунун, Чоң Чуй каналынын курулушу. Эмгек шартынын өзгөрүшү: ишканаларда аялдардын жана балдардын эмгеги, жумуш күнүнүн узартылышы, жумуш күндөрүнүн көбөйүшү.

Кыргызстандын согуш жылдарындагы айыл чарбасы. Фронтко ыктыярдуу кайрымдуулук катары каражаттарды, кийим-кечелерди, малды, продукцияны жиберүү. Согуштук аракеттер активдүү жүрүп жаткан аймактардан калкты Кыргызстанга эвакуациялоо.

Кыргызстандын согуш жылдарындагы илими жана маданияты. СССРдин Илимдер академиясынын илимий-изилдөө институттарын республикага эвакуациялоо. 1943-ж. СССРдин Илимдер академиясынын Кыргыз филиалынын ачылышы. Согуш мезгилиндеги адабияттын, театрдын, музыканын өнүгүшү.

Республиканын эл чарбасын согуштан кийинки жылдарда калыбына келтирүү жана өнүктүрүү (1946-1953-жж.). СССРдин согуш аяктагандан кийинки мезгилдеги ички абалы. Кыргызстандын тынчтык курулушка өтүшү. Республиканын эл чарбасын калыбына келтирүүдөгү кыйынчылыктар. Кыргыз ССРинин эл чарбасын өнүктүрүүнүн төртүнчү беш жылдык планы (1946-1950-жж.). Өнөр жайды өнүктүрүү. Жолдорду куруу жана оңдоо. Кант-Рыбачье темир жол линиясын ишке киргизүү.

Айыл чарбасын калыбына келтирүү үчүн күрөш. Борбордун айыл чарбасын өнүктүрүү боюнча директивалык көрсөтмөлөрү. Колхоздорду чыңдоо жана ирилештирүү. Ирригациялык-мелиоративдик курулуш.

Кыргызстан волонтаристтик реформалар мезгилинде (1953-1964-жж.). 1953-ж. 5-мартында И. Сталиндин өлүмү. Н. С. Хрущевдун бийликке келиши. Н. С. Хрущевдун КПССтин XX съездиндеги «Жеке адамга сыйынуу жана анын кесепеттери жөнүндө» аттуу доклады (1956-ж.). Сталинге сыйынууну айыптоо жана демократиялык реформалар. Социалдык-экономикалык маселелерди чечүүдө союздук республикалардын укуктарын кеңейтүү. И. Р. Раззаков - Кыргыз ССРинин Компартиясынын Борбордук Комитетинин биринчи катчысы.

Республиканын экономикалык потенциалын чыңдоо. Оор өнөр жайын, машина куруу, жеңил жана тамак-аш өнөр жайларын өнүктүрүү. Электр энергиясын өндүрүүнү көбөйтүү. Жаңы шахталарды ишке киргизүү. Курулуш өнөр жайын өнүктүрүү. Автомобиль жолдорун куруу жана оңдоо.

Айыл чарбасын өнүктүрүүгө багытталган чаралар. Айыл чарба продуктыларынын сатып алуу бааларын жогорулатуу, колхоздор менен совхоздордун техникалык базасын чыңдоо, айдоо аянттарын көбөйтүү.

Кыргызстандын маданияты. Илим менен билим берүүнүн өнүгүшү. Кыргыз ССРнин Илимдер академиясынын ачылышы (1954-ж.). Республикада орто, атайын орто жана жогорку билим берүүнү өнүктүрүү. Жаңы жогорку окуу жайлардын ачылышы.

И. Р. Раззаковду буржуазиялык улутчулдукка айыптоо жана аны Кыргыз ССРинин Компартиясынын Борбордук Комитетинин биринчи катчы милдетинен бошотуу.

Кыргызстан «өнүккөн социализм» мезгилинде (1964-1985-жж.). Н. С. Хрущевду биринчи катчы кызматынан алынышы жана Л. И. Брежневди шайлоо. СССР «өнүккөн социализм» же сенектик жылдарында. Өнөр жай жана айыл чарбасын өнүктүрүүнүн тенденциялары. Коомдук-саясий жашоо. СССРдин 1977-ж. Конституциясы.

Т. У. Усубалиев - Кыргыз ССРнин Коммунисттик партиясынын Борбордук Комитетинин биринчи катчысы.

Кыргыз ССРинин индустриалдык өнүгүшү. Машина куруунун, металл иштетүүнүн, курулуш материалдарын өндүрүүнүн жана жеңил өнөр жайынын өнүгүшү. Экономикадагы сенектиктердин алгачкы көрүнүштөрү, республикада ИДПнын төмөндөшү.

Айыл чарбасын өнүктүрүү. Айыл чарба продукцияларын өндүрүүнүн өсүү темптеринин төмөндөп кетиши, айыл чарбасындагы каталыктар, башкаруунун административдик методдору. Негизги айыл чарба өсүмдүктөрүнүн: кызылчанын, пахтанын түшүмүнүн төмөндөшү. Мал чарбасын өнүктүрүү. Мал чарбачылыгынын кирешесинин төмөндөшү, жайыттардын бузулушу.

Кыргызстандын 1964-1985-жж. маданий өнүгүшү. Маданиятты орусташтыруу жана интернационалдаштыруу.

Кыргызстан кайра куруу жылдарында (1985-1991-жж.). СССРдеги экономикалык, саясий жана социалдык кризис. Ю. В. Андроповдун бийликке келиши. Реформа жасоо аракети. Ю. В. Андроповдун дүйнөдөн кайтышы жана К. У. Черненкоун бийликке келиши.

М. С. Горбачев – Советтер Союзунун Коммунисттик партиясынын башкы катчысы. КПСС Борбордук Комитетинин 1985-ж. апрелиндеги Пленуму. Өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүшүн тездетүү багытын жарыялоо. Демократиялаштыруу жана ачык-айкындуулук саясаты. Экономикалык реформалар. СССРдеги коомдук-саясий жашоонун демократияланышы. А. Масалиев - Кыргыз ССРинин Компартиясынын Борбордук Комитетинин биринчи катчысы.

Кыргызстандагы экономикалык реформалар: чарбалык эсепти жана өзүн-өзү финансылоону киргизүү. Колхоздордун таркашы жана фермердик чарбага өтүү. Айыл чарбасындагы аренда жана кооперация. Экономиканын кыска мөөнөткө көтөрүлүшү. Экономикадагы кризистик көрүнүштөрдүн күчөшү: керектөө рыногундагы дисбаланс, өнөр жай өндүрүшүнүн көлөмүнүн төмөндөшү.

Кыргызстандагы алгачкы саясий клубдар жана коомдук-саясий кыймылдар. Кыргызстан демократиялык кыймылы.

Союздук республикалар тарабынан суверенитет жөнүндө декларациялардын кабыл алынышы. Кыргыз Республикасынын 1990-ж. 15-декабрындагы мамлекеттик суверенитет жөнүндөгү Декларациясы.

Президенттик институт. Кыргызстандын тунгуч президенти А. Акаевди шайлоо. 1990-жылдагы Ош окуясы.

СССРдин кулашы жана КМШнын түзүлүшү.

Тема 8. Эгемендүү Кыргызстан 1991-2005-жж.

Мамлекеттик курулуш. СССРдин кулашы жана суверендүү 15 мамлекеттин түзүлүшү. 1991-ж. 31-августундагы Кыргыз Республикасынын мамлекеттик көз карандысыздыгы жөнүндөгү Декларациясы

Эгемендүү Кыргызстандын мамлекеттик курулушу. Бийликтин үч бутакка бөлүнүшү: мыйзам чыгаруучу, аткаруучу жана сот. Президент - мамлекет башчысы. Кыргызстандын мамлекеттик желегин, гимнин жана гербин бекитүү. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 1993-ж. 5-майында кабыл алынышы.

Коомдук-саясий жашоо. Көп партиялуу системанын өнүгүшү. 1995-ж. эки палаталуу парламент. 1995-ж. жана 2005-ж. парламенттик шайлоолор. А. Акаевдин президенттикке 3 мөөнөт катары менен шайланышы. Бийликтин авторитардык системасынын калыптанышы.

Экономикалык реформалар. Улуттук валюта – сомду жүгүртүүгө киргизүү. Приватташтыруу жөнүндөгү мыйзам. Приватташтыруунун этаптары. Жаңы агрардык саясат. Жаңы агрардык саясаттын этаптары.

Маданият жана билим берүү. Республиканын маданий өнүгүшү. Билим берүү реформалары: эки баскычтуу билим берүү системасына өтүү. “Манас” эпосунун 1000 жылдыгын жана Ош шаарынын 3000 жылдыгын белгилөө. Кыргызстан элдеринин Ассамблеясынын түзүлүшү.

Эгемендүү Кыргызстандын тышкы саясаты. Кыргызстандын эл аралык коомчулук тарабынан таанылышы. Чет мамлекеттер менен дипломатиялык мамилелерди орнотуу. Чет мамлекеттердин Кыргызстандагы биринчи элчиликтири. Кыргызстандын ар кандай эл аралык уюмдарга кабыл алынышы. БУУга кирүү. Кыргызстандын ШКУга катышуусу. Кыргызстандын аймагында АКШнын жана Орусиянын аскер базаларын түзүү.

Тема 9. Эгемендүү Кыргызстан 2005-ж. азыркы учурга чейин.

2005-жылдын мартындагы окуялар: себептери, жүрүшү жана кесепеттери. А. Акаевдин бийлигинин мүнөзү жана өзгөчөлүктөрү. 2002-ж. Аксы окуясы. 2005-ж. 24-мартындагы Бишкек шаарындагы окуялар. Кыргыз Республикасынын жаңы Президентин 2005-ж. 10-июлунда шайлоо.

К. С. Бакиевдин Кыргыз Республикасынын экинчи президенти болуп шайланышы. Бакиев-Кулов саясий тандеми. Конституциялык реформа жана парламенттик башкаруу системасына өтүү аракеттери. К. С. Бакиевдин башкаруусунун мүнөзү жана өзгөчөлүктөрү.

2010-ж. 7-апрелиндеги окуялар: себептери, жүрүшү жана кесепеттери. Мамлекеттик башкаруу системасын реформалоо жана Өнүктүрүү, инвестиция жана инновация боюнча борбордук агенттикти түзүү (2009-ж.). «Кыргызтелеком» жана «Түндүк электр» мамлекеттик стратегиялык маанидеги объектилердин жеке колго өткөрүү (2010-ж.). Республикада жагымсыз социалдык-экономикалык абалдын түзүлүшү. Электр энергиясына жана жылуулукка болгон тарифтерди көтөрүү. Нарындагы массалык нааразылык акциялары (2010-ж. февраль). Оппозициялык партиялардын 2010-ж. 17-мартындагы Курултайы. Таластагы 2010-ж. 6-апрелиндеги элдин массалык митинги. Бишкектеги 2010-ж. 7-апрелиндеги окуялар.

Республиканын түштүгүндө 2010-жылы болгон улуттар аралык жаңжал. Чыр-чатактын себептери, этаптары, кесепеттери. Этникалык жаңжалдын себептерин жана кесепеттерин комплекстүү изилдөө боюнча Улуттук комиссиянын түзүлүшү. Улуттук комиссиянын корутундусу.

2010-ж. 27-июнунда Референдум. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жаңы редакциясын кабыл алуу. Башкаруунун президенттик формасынан парламенттик формасына өтүү. Р. И. Отунбаева – Өткөөл мезгилдин Президенти.

Кыргыз Республикасынын мамлекеттик башкаруу системасы азыркы этапта. Республикада башкаруунун азыркы формасынын иштешинин принциптери; Жогорку Кеңеш менен Президенттин ортосунда ыйгарым укуктарды бөлүштүрүү; бийликтин аткаруу бутагын калыптандыруу. Парламенттик шайлоо: саясий партиялардын шайлоо кампанияларына катышуусу. Кыргыз Республикасынын Президентин шайлоо. Кыргызстандагы коомдук-саясий абал.

Азыркы учурдагы Кыргыз Республикасын өнүгүү стратегиялары. Социалдык-экономикалык реформалар жана Кыргызстандын азыркы этаптагы өнүгүүсүнүн перспективалары. Кыргыз Республикасынын экономикасынын өнүгүүсүнүн артыкчылыктары: ата мекендик жана чет өлкөлүк инвесторлор үчүн жагымдуу шарттарды түзүү; тоо-кен өнөр жайын, энергетиканы, туризмди, айыл чарбаны, транспортту, каржы секторун, о. э. жаңы жана экологияга багытталган технологиялардын негизинде бизнес секторун өнүктүрүү.

Кыргызстандын азыркы этаптагы тышкы саясаты. Кыргыз Республикасынын тышкы саясатынын максаттары жана артыкчылыктары. Кыргызстандын алыскы жана жакынкы чет мамлекеттер менен кызматташтыгы.

Мамлекеттик сынактын суроолору

1. Тарых илими эмнени изилдейт?
2. Кыргызстандын тарыхынын периодизациясы.
3. Кыргызстандын аймагындагы алгачкы коомдун өнүгүүсүнүн негизги этаптары.
4. Археология эмнени изилдейт?
5. Кыргызстандын аймагындагы алгачкы байыркы эмгек куралдары – Он-Арча дарыясы.
6. Коло доорундагы (б. з. ч. XVII-VII кк.) байыркы малчылык жана дыйканчылык уруулары.
7. Саймалы-Таш - коло доорундагы (б. з. ч. II миң жылдык) уруулардын турмушун жана маданиятын чагылдырган “сүрөт галереясы”.
8. Эпиграфия эмнени изилдейт?
9. Кыргызстандын аймагындагы байыркы көчмөндөрдүн алгачкы эрте мамлекеттик түзүлүштөрү (б. з. ч. VI – б. з. I кк.).
10. Сактардын уруулук союздары (б. з. ч. VI-III кк.).
11. Усунь мамлекети (б. з. ч. III – б. з. I кк.).
12. Ферганадагы Давань мамлекети (IV-I кк.).
13. Кыргыздардын Енисейдеги мамлекети: башкаруу системасы, чарбасы жана маданияты. (VI-VII кк.).
14. Барс-бег каган жана анын кыргыздардын тарыхындагы орду (б.з. VI к.).
15. «Улуу кыргыз державасы» доору (IX-X кк.).
16. Кыргызстандын аймагындагы байыркы түрк мамлекеттери (VI – XIII кк.).
17. 751-ж. Талас салгылашуусунун мааниси (Атлах салгылашуусу).
18. Байыркы түрк маданияты жана анын мааниси.
19. Карахандар каганаты (X-XII кк.).
20. Түрк цивилизациясынын гүлдөп турган мезгили. Жусуп Баласагын, Махмуд Кашгари жана алардын кыргыздардын руханий тарыхындагы орду
21. Улуу Жибек жолу (б. з. ч. II к.).
22. Чыңгызхандын империясы (XIII к.).
23. Кыргызстан Чагатай улусунун курамында (XIII к.). Хайду мамлекети (1269-1347-жж.)
24. Моголистан мамлекети (1348-1510-жж.).
25. Моголистан Тимурдун баскынчылыгына каршы күрөштө. Моголистан мамлекетинин кулашы (XIV-XV кк.).
26. «Кыргыз» этнониминин келип чыгышынын илимий гипотезалары.
27. Кыргыз элинин келип чыгышы жөнүндө үч гипотеза. Кыргыз элинин түзүлүшүнүн проблемасынын азыркы илимий чечмелөөсү кандай?
28. Кыргыз элинин түзүлүшүндөгү негизги этникалык уруулук бирикмелер: оң канат, сол канат жана ичкилик бирикмеси.
29. Мухаммед-Кыргыз - кыргыздардын башчысы (XVI к. 1-чейреги)
30. Кыргыздар Жуңгар хандыгынын экепансиясына каршы күрөштө (XVII к. ортосу- XVIII к. бир. жар.).
31. Кыргыздар жана Цинь Кытайы (XVIII к. 2-жарымы)
32. Кокон хандыгынын Кыргызстанды каратуусу.
33. Кокон хандыгынын тушундагы кыргыздардын социалдык-экономикалык абалы.

34. Кыргыздардын Россия менен алгачкы элчилик мамилелери (XVIII к. аягы – XIX к. орто чени). Атаке-бий.
35. Кыргызстандын Россияга кошулушунун тарыхый өбөлгөлөрү.
36. Түндүк Кыргызстандын Россияга кошулушу. Шабдан баатыр, Байтик баатыр жана алардын кыргыз тарыхындагы орду.
37. Кыргыздардын Кокон хандыгына каршы көтөрүлүшү 1873-1876-жж. Пулат хан.
38. Россия империясынын Түштүк Кыргызстанды каратышы.
39. Курманжан-датканын Кыргызстандын тарыхындагы ордун белгилеп, түшүндүргүлө.
40. Кыргызстандын Россия империясынын курамына киришинин тарыхый натыйжалары жана мааниси.
41. Кыргызстан Түркстан генерал-губернаторлугунун курамында: административдик башкаруу системасы.
42. Падышачылыктын Кыргызстандагы агрардык жана салык саясаты. 1898-ж. Анжиян көтөрүлүшү
43. 1916-жылдагы көтөрүлүш: себептери, мүнөзү, кыймылдаткыч күчтөрү, тарыхый мааниси.
44. Кыргызстан 1917-ж. Февраль революциясы учурунда
45. Россиядагы 1917-ж. Октябрь революциясы. Кыргызстанда Совет бийлигинин орношу.
46. Жумушчу депутаттарынын биринчи Совети кайсы жылы жана кайда түзүлгөн?
47. Кыргызстандагы жарандык согуш. Себептери жана коомдук-саясий кесепеттери.
48. Жарандык согуш жылдарында Кыргызстандын түндүгүндөгү кулактардын козголоңдорунун себептери.
49. Жарандык согуш мезгилинде Кыргызстандын түштүгүндө басмачылар кыймылынын келип чыгуусунун себептери.
50. Кыргызстанда Жаңы экономикалык саясаттын ишке ашырылышы жана анын жыйынтыктары (XX к. 20-жж.)
51. Кыргызстандагы XX к. 20-жж. жер-суу реформасы жана анын мааниси.
52. Кулактарга карата Советтердин XX к. 20-жж. аягындагы саясаты.
53. Ж. Абдрахмановдун, А. Сыдыковдун саясий ишмердүүлүктөрү.
54. Орто Азиянын улуттук-мамлекеттик бөлүнүшү. Кара-Кыргыз автономиялуу областтынын түзүлүшү.
55. Кыргыз АССРинин биринчи Конституция.
56. Кыргызстанда индустриялаштырууну ишке ашыруу.
57. Кыргызстандын айыл чарбасын коллективдештирүү: каталар жана сабактар.
58. XX кк. 30-жж. саясий репрессиялар жана алардын саясий жана укуктук натыйжалары.
59. XX к. 30-жж репрессияга дуушар болгон кыргыз мамлекеттик ишмерлери.
60. «Эркин-Тоо» - биринчи кыргыз гезити.
61. XX к. 20-жж. калктын сабатсыздыгын жоюу боюнча чаралар.
62. XX к. 20-30-жж. кыргыз жазуусундагы реформа: латындаштырууга багыт.
63. Кыргызстан Улуу Ата Мекендик согуш мезгилинде (1941-1945-жж.). Кыргызстандык жоокерлердин эрдиктери.
64. Ч. Түлөбердиевдин Улуу Ата Мекендик согуш мезгилиндеги (1941-1945-жж) эрдиги.
65. Генерал-майор И. В. Панфилов башкарган 316-аткычтар дивизиясынын (кийин 8-гвардиялык) баатырдык эрдиги.
66. Улуу Ата Мекендик согуш жылдарындагы кыргыз элинин эмгектик эрдиги.
67. Кыргызстандын эл чарбасын согуштан кийинки мезгилдерде калыбына келтирүү жана өнүктүрүү (1946-1950-жж.)
68. Кыргызстан волонтеристтик реформалар мезгилинде (1953-1964-жж.)
69. И. Раззаков (1910 - 1979) - мамлекеттик жана партиялык ишмер.
70. Кыргыз ССРнин Илимдер академиясы: функциялары, биринчи президенти, бөлүмдөрү.
71. Кыргызстан «өнүккөн социализм» доорунда (1964 – 1985-жж.)
72. Т. Усубалиев (1919 -2015) - мамлекеттик жана партиялык ишмер.

73. Кыргызстан кайра куруу жылдарында (1985 - 1991-жж.): экономиканы өнүктүрүүнүн тездетүү багыты.
74. Кыргызстан кайра куруу жылдарында (1985-1991-жж.): айкындуулук.
75. Кыргызстанда кайра куруу мезгилиндеги коомдук турмушту демократиялаштыруу (1985-1991-жж.)
76. Мамлекеттик тил жөнүндө мыйзамдын кабыл алынышы (1989-ж.) жана анын саясий-укуктук мааниси.
77. Кыргызстандын кайра куруу жылдарындагы социалдык-экономикалык өнүгүүсү.
78. СССРдин кулашы жана суверендүү Кыргыз Республикасынын түзүлүшү (1991-ж. август айы)
79. Эгемендүү Кыргыз мамлекетинин түзүлүшү: Кыргызстан жана дүйнөлүк коомчулук.
80. «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик суверенитети жөнүндөгү» Декларациянын тарыхый мааниси.
81. Эгемендүү Кыргыз мамлекетинин түзүлүшү: Кыргызстандын саясий системасынын жана анын институттарынын кайра түзүлүшү.
82. Эгемендүү Кыргызстандын экономикалык реформалары: жаңылыштар жана реалдуу натыйжалар.
83. Эгемендүү Кыргызстандын демократиялык баалуулуктары: адам укуктары (Акыйкатчы институту, ӨЗУдар, жаштар кыймылдары).
84. Кыргыз мамлекетинин улуттар аралык жана конфессиялар аралык мамилелер жаатындагы саясаты.
85. Республикада көп партиялык системанын негиздеринин калыптанышы. Саясий партиялар жана коомдук кыймылдар.
86. Кыргыз Республикасынын Элдеринин ассамблеясы - Маданий-улуттук борборлордун бирикмеси, алардын максаттары жана милдеттери.
87. Кыргыз Республикасынын тышкы саясатынын негизги артыкчылыктары.
88. Кыргыз Республикасынын биринчи Конституциясы (1993-ж.) жана анын саясий-укуктук мааниси.
89. Саясий мамилелерди демократиялаштыруу кыргыз коомунун социалдык системасын жаңылоонун формасы катары
90. 2005-ж. 24-мартындагы окуялар жана аларга саясий баа берүү.
91. Кыргызстандагы ислам жана башка конфессиялар.
92. Эл аралык уюмдардын саясий, укуктук, экономикалык реформаларды ишке ашыруудагы ролу.
93. «Манас» эпосунун дүйнөлүк маданияттагы орду жана ролу.
94. 2005-ж. 24-мартындагы революция: себептери жана сабактары.
95. 2020-ж. 7-апрелиндеги революция: себептери жана кесепеттери.
96. 2021-ж. Кыргыз Республикасынын жаңы Конституциясынын кабыл алынышы: мамлекеттин башкаруу формасынын өзгөрүшү.
97. Билим берүү системасын реформалоо: азыркы этаптагы көйгөйлөр жана перспективалар.
98. Азыркы этаптагы социалдык-экономикалык реформалар жана Кыргызстандын өнүгүшүнүн перспективалары.
99. Кыргыз Республикасынын азыркы этаптагы тышкы саясаты.
100. Кыргызстандын азыркы этаптагы коомдук-саясий абалы.

АДАБИЯТТАРДЫН ТИЗМЕСИ

Негизги адабияттар:

1. Бактыгулов Дж.С., Момбекова Ж.К. История кыргызов и Кыргызстана с древнейших времен до наших дней. Б.: 1999.
2. Осмонов О. Дж. История Кыргызстана (с древнейших времен до наших дней): Учебник для вузов. Б.: 2007.

3. Плоских В.М., Джунушалиев Д.Д. История кыргызов и Кыргызстана: Учебник для вузов Б.: Раритет Инфо, 2007.
4. Чотонов У., Досбол у. Н. История Отечества. Учебник для вузов. Б.: «Учкун», 2009.

Кошумча адабияттар:

5. Конституция Кыргызской Республики (принята Референдумом 27 июня 2010 года).
6. Абрамзон С.М. Кыргызы и их этногенетические и историко-культурные связи. Ф.: 1990.
7. Акунов А.А. Кыргызстан эгемендик доорунда (1991-2021). Б.: «Текник», 2021.
8. Бактыгулов Дж. С., Момбекова Ж.К. История кыргызов и Кыргызстана с древнейших времен до наших дней. Б.: Кыргызстан, 1999.
9. Бутанаев В.Я., Худяков Ю.С. История Енисейских кыргызов. Б.: 2000.
10. Воропаева В., Джунушалиев Д., Кемелбаев Н., Плоских В. Введение в историю кыргызско-российских отношений: Краткий курс лекций и метод. пособие / Под ред. проф. З.К. Курманова, Б.: Илим, 2005.
11. Воропаева В., Джунушалиев Д., Плоских В. История Отечества: Краткий курс лекций по истории Кыргызстана. Б.: Илим, 2002.
12. Вопросы этнической истории кыргызского народа. Ф.: 1989.
13. Джуманалиев А. Политическое развитие Кыргызстана (20-30-е годы). Б.: Илим, 1994.
14. История Киргизской ССР с древнейших времен до наших дней. В пяти томах. Т. 1 - 4. Ф.: 1984 -1989.
15. Караев О. Чагатайский улус. Государство Хайду. Моголистан. Бишкек, 1995.
16. Кыргызы и Кыргызстан: опыт нового исторического осмысления. Б.: 1994.
17. Курманов З. Политическая борьба в Кыргызстане: 20-е годы. Б.: Илим, 1997.
18. Плоских В. Наш Кыргызстан /Популярная историческая энциклопедия. Б.: 2004.
19. Политическая трансформация: опыт Кыргызстана в мировом контексте. Учебное пособие (Под ред. докт. филос. наук, проф. А.Б. Элебаевой. Б.: Илим, 2002. 116с.
20. У истоков кыргызской национальной государственности /Ред.: Т.К. Койчурев, В.М. Плоских, Т.У. Усубалиев. Б.: Илим, 1994.

"КЫРГЫЗСТАНДЫН ГЕОГРАФИЯСЫ" БОЮНЧА ПРОГРАММАСЫ

Киришүү. Курстун максаттары жана милдеттери. Республиканын географиясы боюнча адабияттарга сереп. Кыргыз Республикасынын географиялык абалы жана чек аралары. Тоолуу рельеф жана аймактын континент аралык жайгашуусу менен жаратылыштын өзгөчөлүктөрүнүн байланышы.

Кыргызстандын географиялык изилдөө тарыхы. Кыргыз Республикасынын табияты, калкы жана чарбасы жөнүндө географиялык түшүнүктөрдүн жана түшүнүктөрдүн пайда болушу жана өнүгүшү. Кыргызстандын аймагын изилдөөгө окумуштуулардын жана изилдөөчүлөрдүн кошкон салымы. 1917-жылдан кийинки географиялык изилдөөлөр. Олкөбүздү комплекстүү физикалык изилдөөлөр жана алардын улуттук жана экономикалык мааниси.

1 БӨЛҮК. КЫРГЫЗСТАНДЫН ЖАРАТЫЛЫШЫНЫН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Геологиялык түзүлүшү жана өнүгүү тарыхы. Геологиялык түзүлүшү жана геологиялык өнүгүү тарыхынын негизги этаптары. Геологиялык түзүлүштүн татаалдыгы жана рельефтин пайда болушуна анын таасири. Минералдык ресурстар жана геологиялык түзүлүшү менен байланышы.

Кыргызстандын Геоморфологиялык түзүлүшү

Орография. Негизги орографиялык бирдиктердин кыскача мүнөздөмөсү. Рельефтин өзгөчөлүктөрү. Рельефтин деңгээли. Рельефтин негизги формаларынын жана типтеринин мүнөздөмөсү. Тоолуу рельефтин республиканын жаратылышына тийгизген таасири.

Климаттык шарттар. Климаттын калыптанышында радиациялык жана циркуляциялык факторлордун ролу. Климаттын жалпы мүнөздөмөсү. Климаттын бийиктик алкагы.

Жылуулук зоналары. Агроклиматтык ресурстар. Климаттын чарбага тийгизген таасири.

Мөңгүлөр. Азыркы мөңгүлөр жана анын аянты. Мөңгүлөрдүн жайылышы. Кар сызыгы. Мөңгүлөрдүн морфологиялык типтери. Мөңгүлөрдү өнүктүрүүнүн заманбап тенденциялары.

Мөңгүлөрдүн мааниси жана андагы суу запастары. Көп жылдык тоңдор жана райондор алардын таралышы. Мөңгүлөрдүн жана түбөлүк тоңдун чарбага тийгизген таасири.

Кыргызстандын дарыялары жана көлдөрү. Дренаждын пайда болуу шарттары. Дарыялардын гидрологиялык режиминин өзгөчөлүктөрү жана тамак-аш булактары. Мөңгү кубулуштары. Негизги дарыялардын мүнөздөмөсү.

Жер астындагы суулар, минералдык булактар. Көлдөр. Көлдөрдүн гидрологиялык мүнөздөмөсү. Дарыялардын, көлдөрдүн, жер астындагы суулардын жана булактардын экономикалык мааниси.

Топурак түрлөрү. Тоолуу рельефке байланыштуу жер катмарынын ар түрдүүлүгү, геологиялык түзүлүшү, климаты жана башка топурак түзүүчү факторлор. Топурак түрлөрүнүн бийиктик зоналуулугу. Топурактын негизги түрлөрүнүн мүнөздөмөсү. Топурактын асылдуулугун жакшыртуу боюнча иш-чаралар. Топуракты иштетүүнүн агротехникалык ыкмалары, мелиорация, сугаруу, шамал, суу эрозиясы, шорлонуу жана башкалар менен күрөшүү.

Өсүмдүктөр. Флоранын байлыгы жана анын курамы. Бийиктик зоналары боюнча өсүмдүктөрдүн негизги түрлөрүнүн мүнөздөмөсү. Кыргызстандын өсүмдүктөрүнө чарбалык баа берүү.

Адамдын экономикалык иш-аракетинин таасири астында өсүмдүктөрдүн катмарынын өзгөрүшү.

Жаныбарлар дүйнөсү. Фаунаанын келип чыгышы жана курамы. Ландшафттардын мүнөзүнө жараша жаныбарлардын таралышы. Республиканын жаныбарлар дүйнөсүнүн чарбалык мааниси жана адамдын чарбалык ишинин таасири астында анын өзгөрүшү.

Айыл чарба зыянкечтери. Сейрек кездешүүчү жана жоголуп бара жаткан жаныбарларды коргоо. Кыргызстандын өзгөчө корголуучу аймактары (коруктар, заказниктер, резерваттар, парктар, токойчулук ж. б.).

Пейзаждар. Ландшафттардын бийиктик зоналуулугу жана алардын спектрлери. Пейзаждардын негизги түрлөрү.

2 БӨЛҮК. КЫРГЫЗСТАНДЫН АЙМАГЫН ФИЗИКАЛЫК-ГЕОГРАФИЯЛЫК РАЙОНДОШТУРУУ

Физикалык-географиялык райондоштуруунун принциптери жана ыкмалары. Кыргызстандын физико-географиялык аймактары.

1. Теңир-Тоо аймагы. Түндүк Теңир-Тоо Провинциясы. Чек аралары жана аймактын бетинин мүнөзү. Жаратылыш өзгөчөлүктөрү. Жаратылыш ресурстары жана ички айырмачылыктар.

Ысык-Көл облусу. Жаратылыш шарттарынын өзгөчөлүктөрү. Жаратылыш ресурстары.

Ысык-Көл рекреациялык зонасын түзүү проблемалары. Ысык-Көлдү коргоо.

Ички Теңир-Тоо провинциясы. Жаратылыш өзгөчөлүктөрү. Орографиялык жабылууга жана климаттын кургактыгына байланыштуу жаратылыштын айырмачылыктары.

Жаратылыш ресурстары жана аларды чарбада пайдалануу.

Борбордук Теңир-Тоо. Жаратылыш өзгөчөлүктөрү. Мөңгүлөр жана алардын азыркы экологиялык абалы. Жаратылыш ресурстары жана аларды чарбада пайдалануу.

Түштүк-Батыш Теңир-Тоо провинциясы. Географиялык жайгашуу. Жаратылыш өзгөчөлүктөрү. Жаратылыш ресурстарынын ар түрдүүлүгү жана аларды пайдалануу. Өзгөчө корголуучу аймактар.

2. Памир-Алай аймагы. Алай-Туркестан аймагы. Жаратылыш шарттары. Ландшафттардын бийиктик зоналуулугунун түзүлүшү. Жаратылыш ресурстары жана аларды чарбада пайдалануу. Өзгөчө корголуучу аймактар.

Чоң-Алай аймагы. Алай өрөөнүнүн жана Чоң - Алай кырка тоосунун түндүк капталынын жаратылышынын өзгөчөлүктөрү. Жаратылыш ресурстары жана аларды пайдалануу.

3 БӨЛҮК. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА СОЦИАЛДЫК ГЕОГРАФИЯСЫ

Киришүү. Кыргызстан-көз карандысыз республика. Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн табигый жана социалдык-экономикалык өбөлгөлөрү. Жаратылыш шарттарын жана ресурстарын экономикалык жана өлкөбүздүн баалоо. Администрациялык-аймактык бөлүнүш.

Калк жана эмгек ресурстары. Калктын саны жана динамикасы. Табигый өсүш жана механикалык кыймыл, тыгыздык, калктын улуттук жана социалдык курамы. Шаардык жана айылдык калкты жайгаштыруудагы регионалдык айырмачылыктар.

Отурукташуунун түрлөрү. Эмгек ресурстары. Калктын жашоо деңгээлин жогорулатууга багытталган социалдык саясат. Миграциялык процесстер. Ички жана тышкы миграция. Кыргыз Республикасынын чарбасынын Жалпы мүнөздөмөсү

Кыргыз Республикасынын экономикасынын калыптануу тарыхы. Кыргызстандын революцияга чейинки экономикасынын түзүмүнүн кыскача мүнөздөмөсү. Улуу Октябрь революциясынан кийин экономиканы өнүктүрүү жана жандандыруу. Убагында экономиканын аймактын өзгөртүү жана Улуу Ата Мекендик согуштан кийин. Рынок экономикасынын шартында республиканын экономикасын өнүктүрүү. Өндүргүч күчтөрдү жайгаштыруудагы койгөйлөр жана жылыштар, Базар экономикасынын шартында чарбалардын структуралык өзгөрүүлөрү.

Кыргыз Республикасынын өнөр жайы. Кыргызстандын өнөр жайынын революцияга чейинки абалы. Совет бийлигинин шартында республиканын өнөр жай прогресси. Региондордогу өнөр жайды жайгаштыруудагы негизги өзгөрүүлөр. Структурасы жана өнөр жай байланыш тармактары.

Өнөр жай борборлору жана байламталары. Базар экономикасынын шартында өнөр жайдын структурасын жана өнүгүү келечегин өзгөртүү.

Отун-энергетика өнөр жайы. Күйүүчү майлар жана алардын балансы. Кыргызстандын көмүр ресурстарын жайгаштыруу, иштеп чыгуу жана пайдалануу географиясы. Көмүр өнөр жайын өнүктүрүү жана жайгаштыруу маселелери. Республиканын мунай заттарына жана жаратылыш газына болгон муктаждыктары. Мунай жана газ казып алуу аймактары. Отун-

энергетикалык комплексиндеги гидроэнергетиканын орду. Электр станцияларынын түрлөрү жана алардын экономикалык натыйжалуулугу. Республиканын ири электр станциялары. Электр энергетикасын өнүктүрүү, жайгаштыруу жана гидроэнергетиканы комплекстүү өнүктүрүү маселелери.

Түстүү металлургия. Кыргызстандын түстүү металлургиясын өнүктүрүү маселелери. Түстүү металлдардын минералдары жана металлургияны жайгаштыруу. Түстүү металлургияны өнүктүрүү маселелери.

Машина куруу жана металл иштетүү. Республикада машина курууну өнүктүрүү. Машина куруунун тармактык структурасы. Машина курууну өнүктүрүү келечеги.

Тамак-аш өнөр жайы. Анын жайгашуусу жана өнүгүшү. Чийки зат базасы. Тамак-аш өнөр жайынын айыл чарбасы менен байланышы. Тамак-аш өнөр жайы-Кыргыз Республикасынын Өнөр жайынын негизги тармагы. Негизги тармактар (эт, сүт, кант, май кайра иштетүү, консерва, кондитердик ж.б.), аларды өнүктүрүү жана республиканын райондору боюнча жайгаштыруу. Өнүгүү перспективасы.

Жеңил өнөр жайы. Тарых жеңил өнөр жайын өнүктүрүү. Чийки зат базасы. Жеңил өнөр жайынын негизги тармактары (текстиль, тигүү, булгаары, бут кийим ж.б.) жана жайгаштыруу өзгөчөлүктөрү. Кыргыз Республикасынын Жеңил өнөр жайынын келечеги жана өнүгүү тенденциясы.

Курулуш материалдар өнөр жайы. Курулуш материалдарынын негизги түрлөрү. Кыргызстандын курулуш индустриясын жайгаштыруунун өзгөчөлүктөрү жана өнүгүүсү. Курулуштун материалдык-техникалык базасы. Курулуш материалдарын өндүрүү географиясы. Курулуш материалдары өнөр жайын өнүктүрүүнүн проблемалары. Башка тармактар. (токой, жыгач иштетүү, целлюлоза - кагаз, химиялык буюмдарды өндүрүү). Жайгашуу географиясы. Алардын өнүгүү проблемалары.

Айыл чарбасы. Кыргыз Республикасынын Айыл чарбасын жана агроөнөр жай комплексин өнүктүрүүнүн экономикалык-географиялык проблемалары. Өлкөнүн улуттук экономикалык комплексинде айыл чарбасынын ролу. Айыл чарбасынын мурунку жана азыркы абалынын кыскача сүрөттөлүшү. Жер фонду. Совет бийлигинин жылдарында айыл чарбасын калыбына келтирүү. Айыл чарбасынын негизги тармактары жана аларды жайгаштыруу. Экономикалык реформалар жылдарында Айыл чарба тармактарынын өзгөрүшү. Мал чарбачылыгы. Экономикада мал чарбасынын мааниси. Мал чарбасынын структурасы жана динамикасы: тукумдуулуктун өзгөрүшү жана өндүрүмдүүлүктүн жакшырышы. Жайыттар. Мал чарбасынын негизги тармактары. Бодо мал, топоз, кой, жылкы, канаттуулар, балык өстүрүү географиясы. Өзгөчөлүктөрү жайгаштыруу. Республикада мал чарбачылыгын өнүктүрүүнүн проблемалары жана перспективалары.

Дыйканчылык. Айдоого жарактуу жерлердин аянты жана алардын Кыргызстандын аймагы боюнча жайгашуусу. Эл чарбасында сугат дыйканчылыктын мааниси. Кыргызстандагы ирригациялык, мелиоративдик иштер. Кайрак жана сугат дыйканчылыгынын географиясы. Негизги тармактары (дан өндүрүү, техникалык өсүмдүктөрдү өстүрүү, картошка, мөмө-жемиш, багбанчылык жана жүзүмчүлүк, тоют өсүмдүктөрү). Республиканын экономикасында дыйканчылыктын мааниси. Республикада дыйканчылыкты өнүктүрүүнүн проблемалары жана келечеги.

Транспорт комплекси. Улуттук экономиканын транспорт республикалык мааниси. Кыргызстандын транспорттун революцияга чейинки абалынын кыскача баяндамасы. Совет мезгилиндеги транспорттун географиясындагы өзгөрүүлөр. Транспорттун негизги түрлөрү. Автомобиль транспорту, темир жол, суу, аба, түтүк өткөргүч, троллейбус. Алардын өнүгүү абалы жана келечеги.

Курорттук чарба жана туризм. Рекреациялык ресурстар. Минералдык булактар, дарылоочу баткактар, климат, кооз пейзаждар. Кыргызстандагы курортторду, санаторийлерди жана эс алуу үйлөрүн жайгаштыруу. Негизги туристтик маршруттар. Кыргызстандын курорттук экономикасын жана туризмдин өнүктүрүүнүн келечеги.

Тышкы экономикалык байланыштар. Тышкы экономикалык соода байланыштары. Эл аралык каржы институттары, мамлекеттер менен өз ара мамилелер. Жаратылыш

ресурстарын биргелешип өздөштүрүү. Чет элдик инвестициялар. Тышкы экономикалык мамилелерди өнүктүрүү келечеги.

Кыргызстандын экономикалык-географиялык аймактары. Ички айырмачылыктар. Экономикалык жана географиялык райондоштуруунун экономикалык мааниси. Кыргызстандын экономикалык-географиялык райондору (түндүк – батыш, түндүк, чыгыш, борбордук, түштүк). Аймактардын географиялык жайгашуусу. Жаратылыш шарттары жана ресурстары. Райондун республикалык мааниси. Калктын географиясы. Аймактын география өзгөчөлүктөрү. Экономиканын жалпы мүнөздөмөсү. Район ичиндеги айырмачылыктар.

1. Түндүк-Батыш экономикалык жана географиялык аймак; географиялык жайгашуусу, калкы, жаратылыш ресурстары, экономиканын структурасы, өнүгүү келечеги.
2. Түндүк экономикалык жана географиялык аймак; географиялык жайгашуусу, калкы, жаратылыш ресурстары, экономиканын түзүлүшү, өнүгүү келечеги.
3. Борбордук экономикалык жана географиялык аймак; географиялык жайгашуусу, калкы, жаратылыш ресурстары, экономиканын түзүлүшү, өнүгүү келечеги.
4. Чыгыш экономикалык жана географиялык аймак; географиялык жайгашуусу, калкы, жаратылыш ресурстары, экономиканын түзүлүшү, өнүгүү келечеги.
5. Түштүк экономикалык жана географиялык аймак; географиялык жайгашуусу, калкы, жаратылыш ресурстары, экономиканын түзүлүшү, өнүгүү келечеги.

МАМЛЕКЕТТИК СЫНАКТЫН СУРООЛОРУ

1. Кыргыз Республикасынын географиялык абалы жана чек аралары.
2. Тоолуу рельеф жана аймактын континент аралык жайгашуусу менен жаратылыштын өзгөчөлүктөрүнүн байланышы.
3. Кыргызстандын географиялык изилдөө тарыхы.
4. Кыргызстандын аймагын изилдөөгө окумуштуулардын жана изилдөөчүлөрдүн кошкон салымы.
5. 1917-жылдан кийинки географиялык изилдөөлөр
6. Кыргыз Республикасынын аймагынын геологиялык түзүлүшү жана өнүгүү тарыхы.
7. Минералдык ресурстар жана геологиялык түзүлүшү менен байланышы.
8. Кыргызстандын Геоморфологиялык түзүлүшү.
9. КРнын орографиясы. Рельефтин негизги формаларынын жана типтеринин мүнөздөмөсү.
10. КР аймагынын климаттык шарттары.
11. КР климатынын жалпы мүнөздөмөсү
12. КР климатынын бийиктик алкактары
13. КР агроклиматтык ресурстары.
14. КР территориясынын жылуулук зоналары.
15. Азыркы мөңгүлөр жана алардын аянты
16. Мөңгүлөрдүн аймак боюнча таралышы
17. Мөңгүлөрдүн жана түбөлүк тоңдун чарбага тийгизген таасири.
18. Кыргызстандын Дарыялары. Дарыялардын гидрологиялык режиминин өзгөчөлүктөрү жана алардын булактары.
19. Кыргызстандын Көлдөрү. Гидрологиялык мүнөздөмө.
20. КР аймагынын жер кыртышы.
21. Жердин капталынын бийиктик зоналуулугу. Топурактын негизги түрлөрүнүн мүнөздөмөсү.
22. Тоолуу рельефке, геологиялык түзүлүшкө, климатка жана башка топурак түзүүчү факторлорго байланыштуу жер кыртышынын ар түрдүүлүгү.
23. КРнын өсүмдүктөрү. Флоранын байлыгы жана анын курамы.
24. Жер астындагы суулар, минералдык булактар.
25. Бийиктик зоналары боюнча өсүмдүктөрдүн негизги түрлөрүнүн мүнөздөмөсү
26. Кыргызстандын өсүмдүктөрүнө чарбалык баа берүү.
27. КР жаныбарлар дүйнөсү. Фаунанын келип чыгышы жана курамы.

28. Ландшафттардын мүнөзүнө жараша жаныбарлардын таралышы
29. Сөйрөк кездешүүчү жана жоголуп бара жаткан жаныбарларды коргоо.
30. Кыргызстандын пейзаждары.
31. Кыргызстандын аймагын физикалык-географиялык райондоштуруу.
32. КР жаратылыш шарттарын жана ресурстарын экономикалык-географиялык баалоо.
33. Администрациялык-аймактык бөлүнүш.
34. КРнын калкы жана эмгек ресурстары.
35. КР калкынын саны жана динамикасы.
36. Миграциялык процесстер
37. Кыргыз Республикасынын экономикасынын калыптануу тарыхы.
38. Кыргыз Республикасынын өнөр жайы.
39. Отун-энергетика өнөр жайы. Күйүүчү майлар жана алардын балансы.
40. Адамдын экономикалык иш-аракетинин таасири астында өсүмдүктөрдүн катмарынын өзгөрүшү.
41. Кыргызстандын көмүр ресурстарын жайгаштыруу, иштеп чыгуу жана пайдалануу географиясы.
42. Мунай жана газ казып алуу аймактары.
43. Отун-энергетикалык комплексиндеги гидроэнергетиканын орду. Электр станцияларынын түрлөрү жана алардын экономикалык натыйжалуулугу. Республиканын ири электр станциялары
44. КР түстүү металлургиясы. Кыргызстандын түстүү металлургиясын өнүктүрүү маселелери.
45. Түстүү металлдардын минералдары жана металлургияны жайгаштыруу. Түстүү металлургияны өнүктүрүү маселелери.
46. Машина куруу жана металл иштетүү. Республикада машина курууну өнүктүрүү. Машина куруунун тармактык структурасы. Машина курууну өнүктүрүү келечеги.
47. Тамак-аш өнөр жайы.
48. Тамак-аш өнөр жайы-Кыргыз Республикасынын Өнөр жайынын негизги тармагы.
49. Жеңил өнөр жайы. Тарых жеңил өнөр жайын өнүктүрүү. Чийки зат базасы.
50. Жеңил өнөр жайынын негизги тармактары.
51. Ландшафттардын бийиктик зоналуулугу жана алардын спектрлери. Пейзаждардын негизги түрлөрү.
52. Кыргыз Республикасынын географиясынын өзгөчөлүгү.
53. Физикалык-географиялык райондоштуруунун принциптери жана ыкмалары.
54. Кыргызстандын Физико-географиялык аймактары жана провинциялары.
55. Курулуш материалдары өнөр жайы. Курулуш материалдарынын негизги түрлөрү.
56. Айыл чарбасынын негизги тармактары жана аларды жайгаштыруу. Экономикалык реформалар жылдарында Айыл чарба тармактарынын өзгөрүшү.
57. Дыйканчылык. Кыргызстандын айдоого жарактуу жерлериин аянты жана алардын аймак боюнча жайгашуусу
58. КР транспорт комплекси. Улуттук экономиканын транспорт республикалык мааниси.
59. Кыргызстандагы курорттук чарба жана туризм.
60. КРнын рекреациялык ресурстары. Минералдык булактар, дарылоочу баткактар, климат, кооз пейзаждар.
61. Кыргызстандагы курортторду, санаторийлерди жана эс алуу үйлөрүн жайгаштыруу.
62. Негизги туристтик маршруттар. Кыргызстандын курорттук экономикасын жана туризмдин өнүктүрүүнүн келечеги.
63. Тышкы экономикалык байланыштар. Тышкы экономикалык соода байланыштары. Эл аралык каржы институттары, мамлекеттер менен өз ара мамилелер. Жаратылыш ресурстарын биргелешип өздөштүрүү.
64. Кыргызстандын экономикалык-географиялык аймактары. Ички айырмачылыктар. Экономикалык жана географиялык райондоштуруунун экономикалык мааниси. Аймактардын географиялык жайгашуусу.

АДАБИЯТТАРДЫН ТИЗМЕСИ

1. Аламанов С.К. Chen Xi и др. Физическая география Кыргызстана. – Бишкек.: Турар, 2013 – 588 стр.
2. Аламанов С.К. Жалпы гидрология. – Б., 2017 – 339 стр.
3. Бакиров А.Б., Максумова Р.П.А. Геодинамическая эволюция литосферы Тянь-Шаня/ Геология и Геофизика. – 2011, - Том. 42: №10. – стр. 1435-1443.
4. Кадыркулов М.К. Кыргызстандын физикалык географиясы. Окуу куралы. Бишкек, 2012. – 230 стр.
5. Качаганов Ш. Геоморфология и палеогеография бассейна р. Чон-Кемин в четвертичное время. – Бишкек: Турар, 2011. – 204 стр.
6. Кулматов Т.Н. География Кыргызстана. Бишкек, 2011. – 170 стр.
7. Кыргыз жергеси. Энциклопедия. Фрунзе, 1990. - 250 стр.
8. Кыргызстандын географиясы. Энциклопедиялык окуу куралы. Бишкек, 2004. -350 стр.
9. Окружающая среда в Кыргызской Республике: национальный статистический комитет министерства экологии и чрезвычайных ситуаций. – Б.: 2001. – 155 стр.
10. Оторбаев К.О., Бобушев Т.С. Экономическая и социальная география Кыргызской Республики. Учебник. Бишкек., 2005.
11. Подрезов О.А. Горная метеорология и климатология. – Бишкек: КРСУ, 2000. – 270 стр.
12. Подрезов О.А., Диких А.Н., Бакиров К.Б. Изменчивость климатических условий оледенения Тянь-Шаня за последние 100 лет / Вест. КРСУ, 2001. – с.33-40,
13. Разумовский В.М. Природопользование. – СПб: СПбург.ун-т, 2003. – 292 стр.
14. Реймерс Н.Ф. Экология. – М.:Россия, 1994. – 357 стр.
15. Подрезов О.А. и др. Климатические условия Кыргызстана для технических приложение. – Бишкек: Илим, 1992. – 170 стр.
16. Чодураев Т.М. Сток взвешенных наносов рек бассейна Чу: Монография. – Бишкек: Илим, 1992. – 130 стр.
17. Чодураев Т.М. Формирование стока взвешенных наносов рек бассейна Чу. – М.: Водные ресурсы, 1987. – 300 стр.
18. Чупахин В.М. Физическая география Тянь-Шаня. Алма-Ата, 1964. - 150 стр
19. Шукуров Э.Дж, Балбакова Ф.Н. ООПТ Кыргызстана и сохранение биоразнообразия Тянь-Шань-Алайского горного сооружения / Вестник института экологии и ПП КГПУ им.И.Арабаева. – Бишкек 2002. – вып. 1. – Стр. - 58-64.
20. Шукуров Э.Дж. Комплексная интегральная оценка территории в целях экологически обоснованного устойчивого развития / Изв. НАН КР. Эхо науки. 1997. -№4. – С. 5-11.
21. Экономика Кыргызской республики. Учебное пособие. Бишкек, 1997. .

Кошумча адабиятар:

22. Атлас Киргизской Советской Социалистической Республики. М., 1987
23. Бакиров Н.Б. Чуйская долина. Бишкек, Илим, 1995
24. Ботбаева М.М. Фитоценозы Киргизии. Фрунзе, 2004.
25. География Кыргызстана. - Бишкек: Турар, 2011. – 134 с.
26. Давлетбаков А.Шукуров Э.Д. Млекопитающие и птицы – индикаторы состояния экосистем Западного Тянь – Шаня. Бишкек, 2003.
27. Дементьев Д.П. Список млекопитающих Киргизской ССР. 2008.
28. Исаев А.А. Формирование и развитие агропромышленного комплекса Киргизии. Фрунзе, «Кыргызстан», 1995.- 210 стр
29. Иссык-Кульская область. Энциклопедия. Бишкек, 1995
30. Киргизии. Фрунзе, 2009
31. Коровин Е.П. Типы растительности Средней Азии и Южной части
32. Кыргызстан. Энциклопедия. Бишкек, 2001
33. Нарын облусу. Энциклопедия. Бишкек, 1998.

34. Независимый Кыргызстан за 10 лет. Цифры и факты: Национальный статистический комитет КР, Бишкек, 2001.
35. Ошская область. Энциклопедия. Бишкек, 1989.
36. Рязанцев С.Н. «Киргизия» М., 1961
37. Социально-экономическое развитие Кыргызстана и прогноз. Бишкек, 2000.
38. Таласская область. Энциклопедия. Бишкек, 1995.
39. Чуйская область. Энциклопедия. Бишкек, 1995.

Электронные ресурсы:

- www.meteo.infospace.ru
- www.lib.krsu.edu.kg
- www.scout-kg.narod.ru/index.html
- www.Gude.travel.ru/Kyrgyzstan/
- www.geo-site.ru/index.php/
- www.tsput.ru
- www.planet.elcat.kg/